

En skrift om integration
och utrikes föddas inträde
på arbetsmarknaden

**Ny i Sverige
– vad kan jag bidra med?**

Innehåll

3	Inledning
9	Inflyttningen till Sverige
14	Fördelar med invandring
17	Sysselsättning
23	Problemen med dagens integrationspolitik
29	Tre lyckade exempel
30	<i>Storuman</i>
36	<i>Sunne</i>
41	<i>Botkyrka</i>
47	Avslutande kommentarer
51	Referenslista
52	Intervjuer

© Arena för Tillväxt

Arena för Tillväxt är en icke vinstdrivande organisation som ägs av ICA, Swedbank och Sveriges Kommuner och Landsting. Arena för Tillväxt bidrar till lokalt och regionalt tillväxtarbete genom att främja samverkan mellan privata och offentliga aktörer, kunskapsförmedling och processtöd riktat till privata och offentliga beslutsfattare.

Ange källa vid användning av materialet i rapporten.

Tryck: Mixi Print AB

Form: Ordförandet

Text: Fredrik Rosenqvist

Inledning

Idag är vägen in till den svenska arbetsmarknaden lång för många utrikes födda – ibland av förklarliga skäl, men alltför ofta tar det onödigt lång tid. Under tiden går mycket lust, självförtroende och kompetens förlorade. Sysselsättningen bland utlandsfödda är dessutom mycket lägre än bland infödda svenskar – i genomsnitt 25 procentenheter lägre, med stora variationer över landets olika kommuner. Samtidigt råder brist på arbetskraft på många håll i landet och inom många olika yrken och branscher, inte minst inom vård och omsorg. Den demografiska utvecklingen visar också tydliga mönster som pekar på att vi behöver våra invandrare. Femton procent av Sveriges befolkning är födda i utlandet. Att befolkningen växer i 2 av 3 kommuner beror till stor del på ett positivt migrationsnetto. Utan invandring skulle många fler av Sveriges kommuner krympa i befolkningsantal och få en allt större grupp äldre.

För att behålla dagens tillväxttakt och välstånd även i framtiden behöver vi bli bättre på att ta vara på alla tillgängliga arbetskraftsresurser. Att leda fler utrikes födda till arbetsmarknaden och egen försörjning är en av dagens och framtidens stora utmaningar för en social och ekonomisk hållbar utveckling i landets olika regioner och kommuner. Det krävs en helhetssyn och långsiktighet i integrationspolitiken, på nationell såväl som lokal och regional nivå, för att nå målet att så många som möjligt ska kunna stå på egna ben och bidra till samhällsutvecklingen.

Med denna skrift vill Arena för Tillväxt bidra till samhällsdebatten om integrationspolitik och utrikes föddas inträde på arbetsmarknaden. En lyckad integration av utrikes födda är en förutsättning för det lokala samhällets framtida tillväxt och utveckling. Skriften riktar sig särskilt till politiker och tjänstemän inom kommunerna, med avsikten att bidra med kunskap och inspiration till att skapa en långsiktigt hållbar integrationspolitik, och ett antal konkreta tips och exempel på hur man kan utforma arbetet för att nå dit.

Skriften består utav två delar, där första delen beskriver hur inflyttningen till Sverige och sysselsättningen bland utrikes födda ser ut idag, hur inte-

grationen fungerar och varför denna fråga bör prioriteras. Beskrivningen utgår i första hand från situationen för utrikes födda i arbetsför ålder (20–64 år) som har flyttat in till Sverige år 2006 eller senare, och vad gäller integrationsinsatser lägger skriften fokus på vad som sker på lokal nivå. I skriftens andra del lyfts tre exempel på kommuner – Storuman, Sunne och Botkyrka – som lyckas bra med sitt integrationsarbete. Redogörelsen är baserat på samtal och djupintervjuer, genomförda under mars och april 2014, med ett antal olika personer med ansvar för eller engagemang i integrationsarbetet i respektive kommun.

Sverige, som i ett europeiskt perspektiv har en förhållandevis stor invandring, har mycket goda, men delvis outnyttjade, möjligheter att dra nytta av sina invandrare. Invandringen gör att landets befolkning blir större och yngre, och med en lyckosam integration på arbetsmarknaden minskar försörjningsbördan och löser den arbetskraftsbrist som råder i vissa branscher. Invandringen medför också en innovationskraft och förnyelsepotential som är svårt att hitta bland en homogen befolkning.

Även om de flesta kommuner kan visa upp ett positivt migrationsnetto varierar inflyttningen stort över landet, och skriftens karta över var nyanlända bor efter några år i Sverige, visar att olika delar av landet är olika duktiga på att behålla sina nya invånare. Kommuner med en hög omsättning och konstant genomströmning av nyanlända ser ut att misslyckas med integrationen och får då också svårt att dra nytta av de långsiktiga fördelarna invandringen medför.

En förutsättning för att den resurs som invandrarna utgör kommer till användning är att de får en plats på arbetsmarknaden. Även här visar skriften på att skillnaderna är stora över landet, där expansiva arbetsmarknader sysselsätter invandrare i mycket högre grad än kommuner med en begränsad arbetsmarknad. Sysselsättningen bland utrikes födda är också beroende av var personerna invandrat ifrån och vilken utbildningsnivå man har med sig. Men med en sysselsättningsgrad för utrikes födda som i genomsnitt ligger 25 procentenheter lägre än för inrikes födda är detta ett område med stor förbättringspotential som skulle ge samhället stora kostnadsbesparingar. Det finns olika orsaker till den låga sysselsättningsgraden bland utrikes födda som tas upp i skriften, bland annat den starka kopplingen mellan en hög arbetslöshet och boendesituationen, där utrikes födda tenderar att hamna i segregerade bostadsområden eller orter med billiga bostäder men lågt utbud av jobb.

Andra utmaningar i dagens integrationspolitik som behandlas i skriften är ansvarsfördelningen och samarbetet mellan kommunerna och Arbetsförmedlingen, men också utformningen av integrationsinsatserna som alltför

ofta präglas av kortsiktighet och ett kravlöst omhändertagande med för svag koppling till arbetsmarknad och näringsliv. Både före och efter etableringsreformen, som infördes år 2010 och som flyttade huvudansvaret för etableringen av nyanlända från kommunerna till Arbetsförmedlingen, återfinns bristerna oftast inom språkundervisningen och arbetsmarknadsinsatserna, som arbetspraktik. Bristfällig kontakt med det svenska samhället och avsaknaden av ett socialt nätverk som inkluderar inrikes födda försvårar också utrikes föddas inträde på arbetsmarknaden.

Bristerna till trots finns också många goda exempel på lyckade integrationsinsatser. De insatser som lyfts i skriften från Sunne, Storuman och Botkyrka är unika just för dessa kommuner, men också till inspiration för andra kommuner och aktörer som vill förbättra sitt integrationsarbete.

Gemensamt för alla tre exempelkommuner är synen på invandrarna, som en tillgång och en grupp människor som inte bara ska inkluderas, men också har en avgörande roll i att vidareutveckla det lokala samhället. Det gör att angreppssättet i kommunernas integrationspolitik präglas av långsiktighet, och ett helhetstänk där många aktörer och delar av samhället involveras i integrationsarbetet. Det finns också en förväntan om konkreta, positiva resultat för det lokala samhället. I stället för ett kravlöst omhändertagande blir utgångspunkten att dessa människor ska komma till egen försörjning och integreras i det lokala samhället för att bidra till utvecklingen.

Återkommande i alla tre kommuner är tonvikten på insatser som ska ge invandrarna ett socialt nätverk och kontakter med människor som är etablerade i det svenska samhället. Övertygelsen är att det leder till bättre ömsidig förståelse och ökar invandrarnas chanser att komma i arbete. Mycket utrymme lämnas till frivilliga krafter som på ett okomplicerat sätt ordnar möten mellan utrikes födda och etablerade invånare.

Något som framför allt är utmärkande för de mindre kommunerna Sunne och Storuman är flexibilitet och ett snabbt agerande. Målet är att få de nyanlända invandrare så snabbt som möjligt in i olika, ofta individanpassade, introduktionsinsatser och man jobbar målmedvetet för att undvika långa väntetider och onödiga fördröjningar i till exempel språkundervisningen och samhällsorienteringen. Etableringen går snabbare, och chansen att de nyanlända kan bo kvar i kommunen med egen försörjning ökar.

En fungerande samverkan är också en nyckel till framgång i exempelkommunerna. Det handlar om samverkan mellan olika aktörer inom kommunen, som Arbetsförmedlingen, näringslivet, föreningslivet, kyrkan och olika ideella krafter, och en regional samverkan.

Som avslutning till denna inledning vill Arena för Tillväxt, utifrån vad som har kommit fram i skriften, rikta några uppmaningar till två parter som har ett ansvar och en nyckelroll i att utforma och utföra en lyckad integrationspolitik – kommunerna och staten, med riksdagen och regeringen som beslutsfattare, och Arbetsförmedlingen som utförare.

Kommunerna

Kommunerna har ett stort ansvar och stora handlingsmöjligheter när det gäller utrikes föddas integration i det lokala samhället och inträde på arbetsmarknaden. Under etableringsperioden är det kommunerna som ansvarar för de nyanländas bostadsförsörjning, svenskundervisning och samhällsorientering, barnomsorg, skola och vuxenutbildning. Efter etableringsperioden blir nyanlända som saknar arbete beroende av kommunernas försörjningsstöd. Dessutom har inte alla invandrare rätt till etableringsstöd, och kommuner som vill växa bör ha ett intresse av att underlätta inträdet på arbetsmarknaden även för andra utlandsfödda som flyttar in.

Vi vill uppmana kommunerna att:

- Se invandrarna som en resurs, och att ha en heltäckande, långsiktig integrationsstrategi som syftar till att få invandrarna att vilja stanna i kommunen och bidra till utvecklingen av det lokala samhället. Våra invandrare behövs för att klara av morgondagens tillväxt och arbetskraftsbehov.
- Att samverka kring integrationsinsatserna. Genom att involvera olika lokala aktörer, som Arbetsförmedlingen, näringslivet, föreningslivet, kyrkan och olika ideella krafter kan man agera snabbare, effektivare och mer heltäckande. En regional samverkan med olika grannkommuner, regioner, länsstyrelsen gör att invandrare får tillgång till en större arbetsmarknad och därmed snabbare kan bli självförsörjande.

Staten

Riksdag & regering

Riksdagen och regeringen utformar och beslutar om den nationella integrationspolitiken, och kan införa regelverk som underlättar för till exempel kommunerna och Arbetsförmedlingen att agera.

Vi vill uppmana riksdagen och regeringen att:

- Ytterligare underlätta för samverkan mellan kommunerna och Arbetsförmedlingen när det gäller arbetsmarknadsinriktade insatser för nyanlända. För en lyckad integrationsprocess är det viktigt att kommunernas och Arbetsförmedlingens insatser inte sker parallellt utan sammanhållet. T ex bör det vara tillåtet för Arbetsförmedlingen att upphandla arbetsmarknadsutbildningar och andra etableringsinsatser av kommunerna.
- Att se över etableringsperiodens längd, särskild för personer med kort utbildningsbakgrund. I dag får nyanlända som omfattas av etableringsuppdraget stöd i två ar. Många som arbetar med utbildnings- och arbetsmarknadsinriktade insatser vittnar om att denna period är för kort för många nyanlända. I synnerhet personer med kort utbildningsbakgrund behöver utbildningsinsatser under en längre tid för att vara anställningsbara.

Arbetsförmedlingen

Denna skrift beskriver bland annat hur sysselsättningsgraden bland utrikes födda är betydligt lägre än bland inrikes födda. Sedan 2010 har Arbetsförmedlingen huvudansvaret för de nyanländas etablering på arbetsmarknaden. En lyckad integration av utrikes födda i det lokala samhället, kräver ett samspel mellan kommunen och Arbetsförmedlingen.

Vi vill uppmana Arbetsförmedlingen att:

- Samråda med kommunerna kring etableringsinsatserna och ta vara på de kompetenser och resurser som finns i kommunen och det lokala samhället vad gäller integrationsarbetet. De arbetsmarknadsinsatser som Arbetsförmedlingen ansvarar för och de insatser som kommunen ansvarar för, bör hänga ihop.

Skriften är framtagen av Fredrik Rosenqvist, fil.dr. i ekonomisk historia och nyhetschef på Ålandstidningen, på uppdrag av Arena för Tillväxt. Fredrik har tidigare forskat kring integrationsfrågan i Sverige och bland annat tagit fram tre rapporter kring etableringsreformen på uppdrag av FORES.

Med hopp om inspirerande läsning!

Stockholm, maj 2014

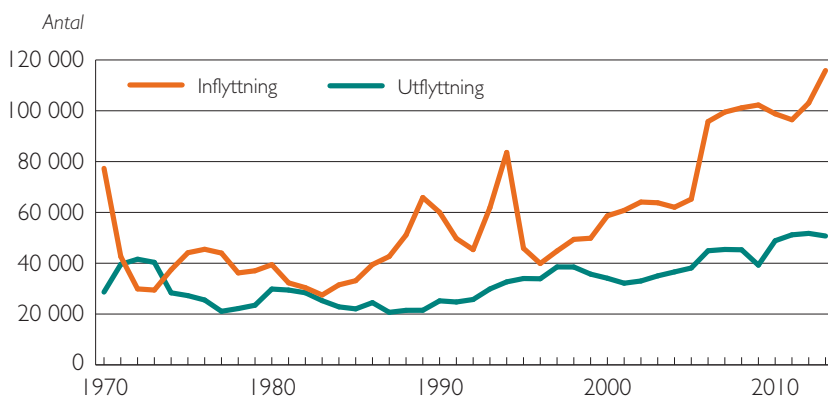
Katrien Vanhaverbeke

Verksamhetschef, Arena för Tillväxt

Inflyttningen till Sverige

Ända sedan 1930-talet har Sveriges befolkning varje år, med undantag för några år under 1970-talet, ökat tack vare att invandringen har varit större än utvandringen. I dag har var femte person som bor i Sverige utländsk bakgrund, det vill säga är född utomlands eller har två föräldrar födda utomlands. 15 procent av befolkningen är född utomlands, vilket i ett europeiskt sammanhang är relativt högt. Genomsnittet i EU är 9 procent, och bland de nordiska länderna har Sverige klart högst andel utrikes födda. I den mest yrkesverksamma åldersgruppen, den mellan 20 och 64 år, är var femte person född utomlands. Sedan 1970 har andelen utlandsfödda i Sverige fördubblats, och den väntas dessutom öka ytterligare de kommande årtiondena. SCB uppskattar i "Sveriges framtida befolkning 2014–2060" att 18 procent av Sveriges befolkning är utlandsfödd 2060.

DIAGRAM 1 – In- och utflyttning till och från Sverige år 1970–2013

Källa: SCB

53 procent av de utrikes födda som bor i Sverige är födda i Europa och 31 procent i Asien. Om man delar upp Sveriges invandrare på enskilda länder är Finland det vanligaste födelselandet, följt av Irak, Polen, Jugoslavien och Iran. Om man ser på invandringen de senaste åren, mellan 2006 och 2012, ser bilden delvis annorlunda ut. Mellan 2006 och 2012 flyttade

nästan 570 000 utlandsfödda till Sverige. De största invandrargrupperna kom från Irak (64 000), Polen (40 000) och Somalia (33 000). Även många danskar, thailändare, tyskar och kineser har flyttat till Sverige de senaste sju åren. Någon nettoinvandring från det traditionellt största invandrarlandet Finland existerar däremot knappast i dag. Mellan 2006 och 2012 invandrade knappt 17 000 personer födda i Finland till Sverige, men samtidigt flyttade drygt 16 000 personer födda i Finland från Sverige. Allt detta enligt SCB:s registerdata för integration.

Det är svårt att få en helhetsbild av varför de som invandrar till Sverige väljer att flytta hit, eftersom varken nordbor eller medborgare i EU-länder behöver uppge någon anledning till varför de valt att bosätta sig här. Denna grupp har de senaste åren utgjort ungefär 25 procent av de som flyttat till Sverige. Flyktingar och deras anhöriga har de senaste åren utgjort cirka 20 procent av de som flyttat hit. Av de 83 000 utrikes födda som flyttade till Sverige 2012 var 16 600 skyddsbehövande, flyktingar eller anhöriga till sådana. Den största gruppen invandrare, vid sidan av nordbor och EU-medborgare, utgörs av anhöriga till medborgare i Sverige eller annat EU-land, sammanlagt runt 23 procent. Arbetskraftsinvandringen står för runt 19 procent och studerande för 13 procent.

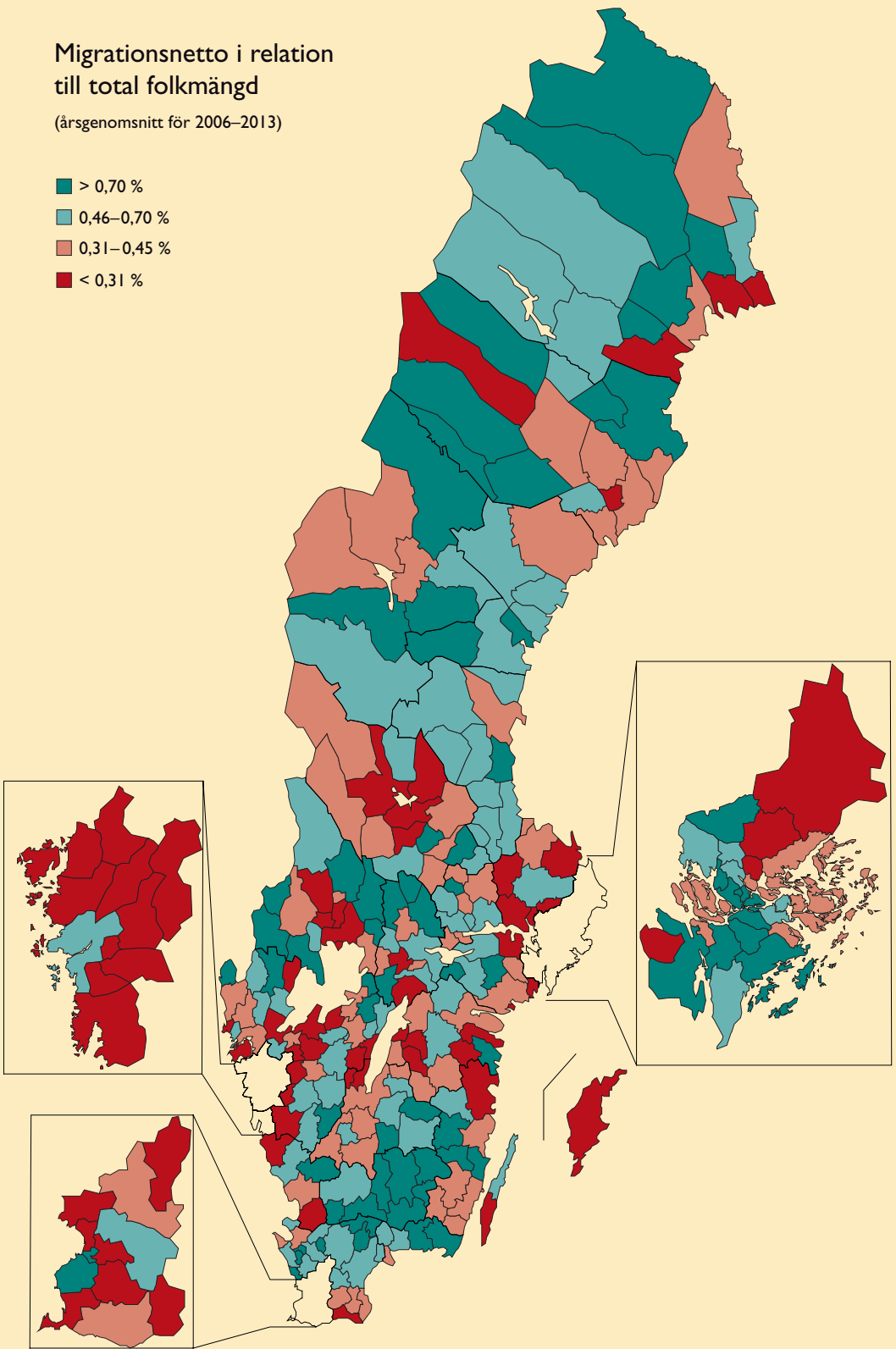
De utlandsfödda som flyttat till Sverige är till relativt stor del koncentrerade till Stockholm, Malmö och Göteborg. I både stor-Stockholm och stor-Malmö utgör den utlandsfödda delen av befolkningen 22 procent, en bra bit över riksgenomsnittet på 15 procent. Lägst andel utlandsfödda har norra Sverige, dock med undantag för den del som gränsar till Finland. Variationen mellan landets kommuner är ännu större. I Haparanda, Botkyrka och Södertälje är andelen utlandsfödda 40, 39 respektive 34 procent, medan bara fem procent av befolkningen i till exempel Piteå och Gotland är födda utomlands. Vissa grupper av invandrare koncentrerar sig också till vissa delar av landet. Framförallt tenderar de som invandrat från ett grannland att samlas i den del av Sverige som ligger närmast deras tidigare hemland. Bland annat utgör personer födda i Danmark den största gruppen invandrare i Malmö, medan personer födda i Finland dominerar Norrland.

Om man tittar på migrationsnettot, det vill säga överskottet eller underskottet av invandring och utvandring i förhållande till folkmängd, ser man också stora lokala variationer. För åren 2006 till 2013 är riksgenomsnittet 0,6 procent, men medan Uppvidinge hade ett migrationsnetto på 3,5 procent de aktuella åren låg det på -0,1 procent i Haparanda under samma period. Många kommuner i norra Sverige, Bergslagen och Småland har ett högt migrationsnetto, och många kommuner med ett högt migrationsnetto är mindre eller medelstora kommuner utanför storstadsområdena.

Migrationsnetto i relation till total folkmängd

(årsgenomsnitt för 2006–2013)

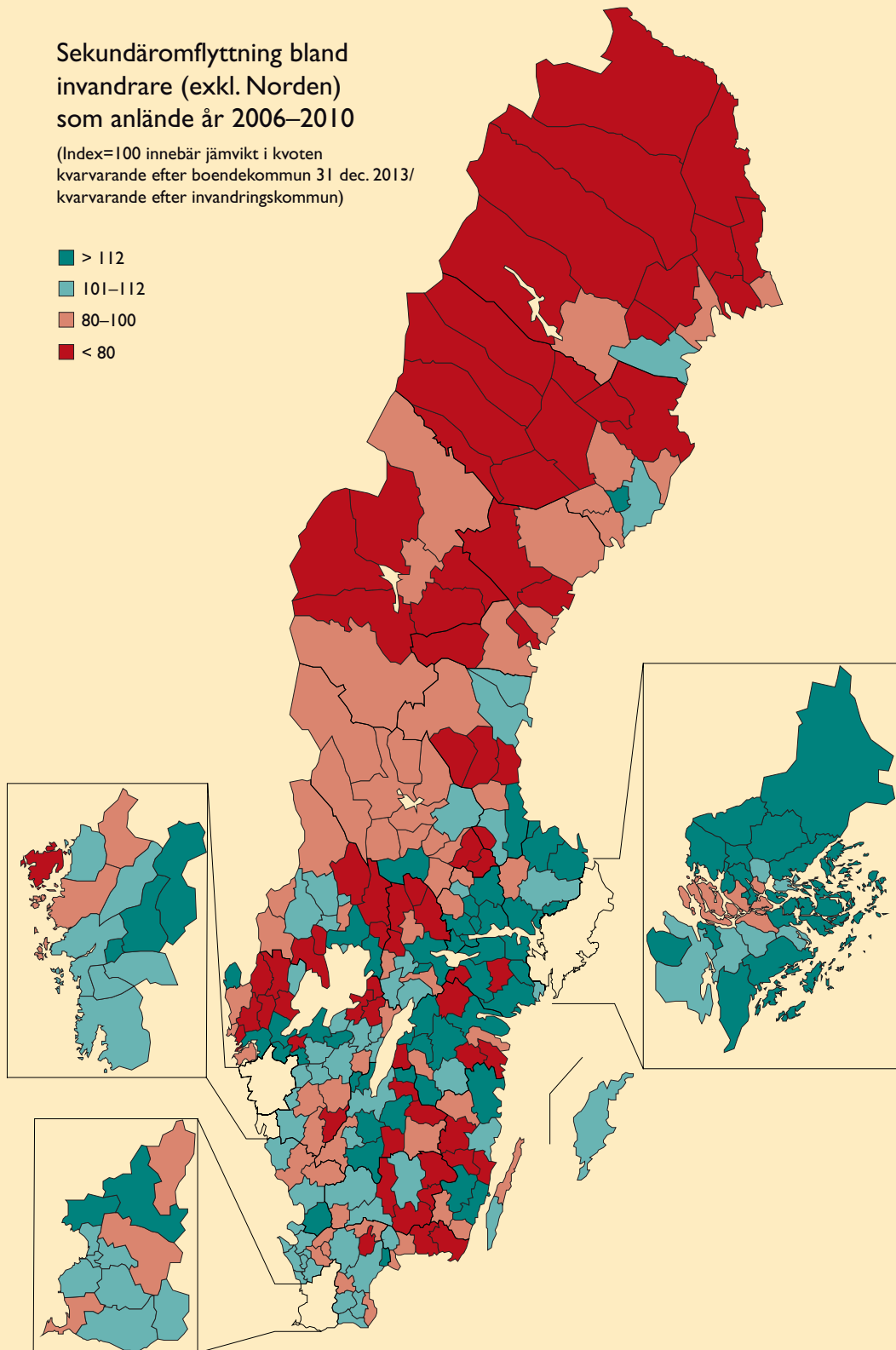
- > 0,70 %
- 0,46–0,70 %
- 0,31–0,45 %
- < 0,31 %

Sekundäromflyttning bland invandrare (exkl. Norden) som anlände år 2006–2010

(Index=100 innebär jämvikt i kvoten
kvarvarande efter boendekommun 31 dec. 2013/
kvarvarande efter invandringskommun)

- > 112
- 101–112
- 80–100
- < 80

Exempelvis utmärker sig flera kommuner i östra Småland med ett högt migrationsnetto – Uppvidinge, Hultsfred, Högsby och Lessebo ligger alla topp tio i landet. Kommuner som har ett lågt migrationsnetto återfinns bland annat i Malmöregionen, Göteborgsregionen och Dalarna. Fyra av de tio kommuner med lägst migrationsnetto återfinns i Göteborgsregionen (Lerum, Härryda, Stenungsund och Öckerö). Gränskommunen Haparanda är den enda kommunen som har ett negativt migrationsnetto för perioden 2006–2013.

Ett än mer tydligt geografiskt mönster framträder om man tittar på sekundäromflyttningen för nyanlända perioden 2006–2010 och var dessa är bosatta idag. Från Dalarna och norrut är sekundäromflyttningen i stora delar negativ, det vill säga det var fler nyanlända som bodde i invandringskommunen 2006 till 2010 än som den 31 december 2013 bodde i kommunen. Söder om Dalarna, exklusive östra Småland, är sekundäromflyttningen generellt positiv. Intressant att notera är att flera av kommunerna i östra Småland både har ett mycket högt migrationsnetto och en tydligt negativ sekundäromflyttning. Uppvidinge, som har Sveriges högsta migrationsnetto 2006–2013, redovisar en tydligt negativ sekundäromflyttning där bara 415 av de 1379 av de som invandrade mellan 2006 och 2010 bodde kvar i kommunen i slutet av 2013. Kommunerna i de tre storstadsområdena har en starkt positiv sekundäromflyttning. Mönstret är därmed att nyanlända, söker sig från gles-, landsbygd- och industrikommuner till kommuner i storstadsområden eller större städer. De vanligaste orsakerna till denna flytt är arbete, social situation (släkt och vänner) samt lokal attraktionskraft.

Fördelar med invandring

Särskilt sedan 2006 har Sverige haft en stor invandring. Detta ses av vissa som ett hot eller något som kostar skattebetalarna en massa pengar, men en stor invandring kan i själva verket ha många fördelar. Faktum är att Sverige i dag blivit helt beroende av sin invandring. Rent demografiskt innebär invandringen att Sveriges befolkning blir både större och yngre än den annars skulle ha varit. De som väljer att flytta hit är nämligen i genomsnitt betydligt yngre än de som redan bor här. Till exempel är 39 procent av de utrikes födda i Sverige mellan 25 och 44 år. Samma siffra för de inrikes födda är 23 procent. En av invandringens viktigaste effekter är därmed att andelen personer i de mest yrkesverksamma åldrarna blir större. Givet att dessa personer faktiskt är sysselsatta innebär detta i sin tur att försörjningsbördan, det vill säga hur många personer varje sysselsatt person måste försörja inklusive sig själv, minskar.

I dag försörjer varje yrkesverksam man och kvinna i Sverige 2,14 personer, inklusive sig själv. I takt med att befolkningen blir allt äldre beräknas denna kvot, om det inte sker något trenderbrott, öka markant. För att försörjningsbördan inte ska stiga beräknar SCB att antalet förvärvsarbetande fram till 2035 måste öka med 650 000 personer, detta samtidigt som antalet inrikes födda i åldrarna 20–64 väntas minska med cirka 74 000 personer mellan 2013 och 2035. För att den här till synes omöjliga ekvationen ska gå ihop måste ungdomar börja arbeta tidigare, äldre arbeta längre, arbetslösheten minska och framförallt måste inflyttningen ligga på en fortsatt hög nivå. Enligt SCB stiger försörjningskvoten till 2,43 år 2035 om allt bara fortsätter som i dag. Detta är en ungefär lika hög försörjningsbörda som Sverige brottades med under den ekonomiska krisen i början av 1990-talet. Om dagens trend håller i sig kommer Sverige om 20 år därmed befinna sig i ett ständigt kristillstånd när det gäller välfärdens finansiering.

Situation ser olika ut över riket, där vissa av landets kommuner har större demografiska utmaningar än andra. Fram till år 2035 förväntas befolkningen minska i hälften av landets kommuner, både som en följd av låga födelsetal och utflyttning. De kommuner med hög utflyttning, ofta mindre sådana, har redan i dag en mycket ofördelaktig åldersstruktur av sin befolk-

ning. Orsaken till detta är att personer i den mest yrkesaktiva åldern 20–64 även är de mest benägna att flytta till en större stad. Kvar i dessa kommuner blir då i huvudsak äldre och barn, vilket får mycket kännbara konsekvenser för tillgången på arbetskraft och skattebetalare i kommunen.

Förutom att Sveriges kommuner är i behov av inflyttning av personer i yrkesaktiv ålder i största allmänhet råder det även brist på arbetskraft och kompetens i många specifika branscher. Redan i dag skulle många viktiga branscher inte klara sig utan den utlandsfödda arbetskraften, och i framtiden kommer dessa i ännu större grad vara beroende av inflyttad arbetskraft. Ett sådant exempel är vård och omsorg. Det har under en längre tid utbildats för få läkare i Sverige, vilket gjort att den svenska sjukvården är helt beroende av utlandsfödda läkare. En tredjedel av Sveriges läkarkår är i dag utlandsfödd. Med tanke på att även var femte anställd inom vård och omsorg är född utomlands skulle Sverige helt enkelt inte ha möjlighet att ta hand om sina gamla och sjuka om det inte vore för dessa invandrare.

En hög andel utlandsfödda bidrar också till ökad export, snabbare innovationstakt, högre kvalitet på varor och tjänster och en mer effektiv arbetsdelning, vilket Philippe Legrain skriver om i sin bok "Invandrare – vi behöver dem". Invandringen från länder som ligger långt från Sverige, med en helt annan kultur och religion, ses ofta som den mest problematiska. Men faktum är att ju mer "främmande" och "annorlunda" invandrarna är, desto större resurs kan de vara för den svenska ekonomin. Orsaken är att dessa har en helt annan typ av humankapital än personer som är födda i Sverige eller som invandrat från grannländer. De för med sig kunskaper om främmande länder, språk, kulturer och kontaktnät som den infödda befolkningen saknar. Dessa kunskaper kan vara ytterst värdefulla för i synnerhet små företag som vill växa genom att hitta nya exportmarknader, underleverantörer eller finansiärer. För att börja sälja eller tillverka en produkt i ett främmande land krävs både en förståelse för landets språk, lagar, kultur samt lokala, pålitliga affärspartners. Forskare har även lyckats visa empiriskt att när inflyttningen till ett land ökar, ökar även exporten till detta land, vilket Philippe Legrain skriver om i sin bok.

I samma bok redogörs för forskning som visar ett samband mellan mångkultur och innovation. Problemlösning och kreativitet handlar om att producera ett avvikande tänkande, det vill säga komma på idéer och lösningar som ingen har tänkt på tidigare. Föga förvånande är det lättare för en grupp människor att producera sådana idéer om dess medlemmar avviker från varandra i termer av etnisk tillhörighet, religion, kön och sexuell läggning. Man har studerat detta på flera sätt, både genom regelrätta experiment och genom att titta på vad som händer med innovationen i ett samhälle med

många inflyttade. Som Philippe Legrain nämner har man lyckats visa att en tioprocentig ökning av andelen utländska studenter i USA har lett till en ökning av antalet patentansökningar per invånare med 4,8 procent. Sambandet mellan mångkultur och innovation visar sig också genom att många av världens mest innovativa företag, till exempel Google, har haft invandrare som medgrundare eller att de flesta av världens mest vitala företagskluster, till exempel Silicon Valley, Hollywood eller Londons finanscenter, har en stor blandning människor från många olika kulturer.

En fördel med invandring som specifikt gäller Sverige är också att invandrare, nästan oavsett var de kommer ifrån, är mer benägna att starta företag än inrikes födda. Det här visar SCB:s registerdata för integration. Bland de förvärvsarbetande inrikes födda är 8,6 procent företagare. Samma siffra för personer födda i ett EU-land, men utanför Norden, är 11,9 procent. Bland de förvärvsarbetande som är födda utanför EU är andelen företagare 9,1 procent. Runt 13 procent av Sverige småföretag drivs i dag av utrikes födda, och de företag som ägs av invandrare sysselsätter dessutom i genomsnitt fler personer än de som drivs av infödda svenskar. I dag är många av Sveriges mest kända företag och varumärken startade av personer som invandrat till Sverige, till exempel Felix, Findus, Apollo, Marabou, Cloetta, Bonniers och Zoega.

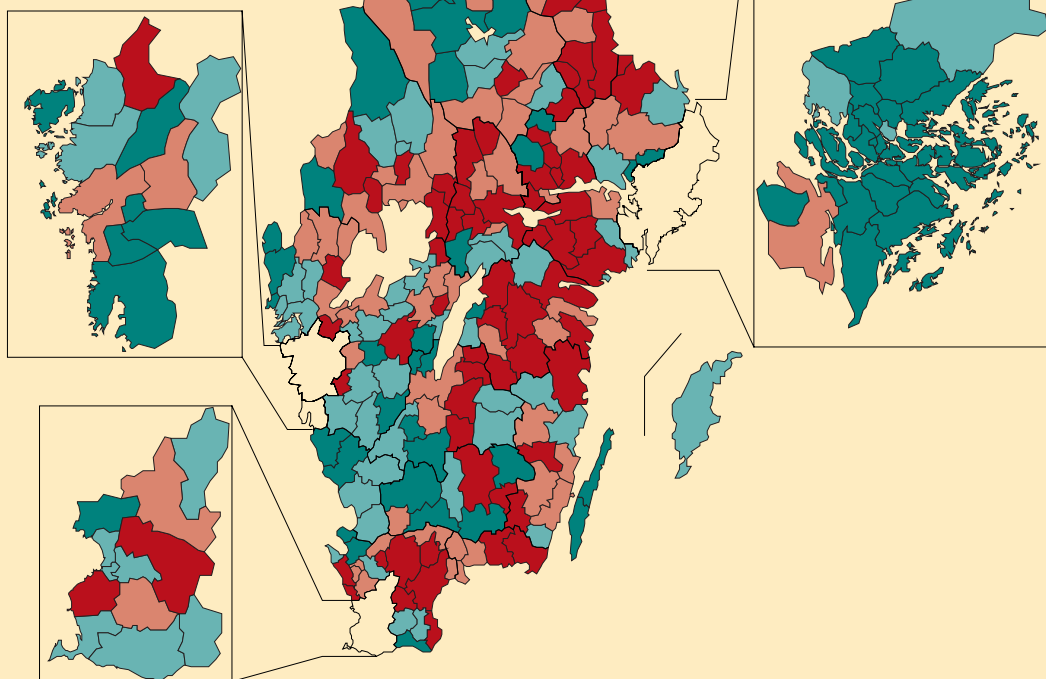
Sysselsättning

Invandring har potentialen att vara en starkt positiv och dynamisk kraft i alla landets kommuner. Tyvärr finns det i dag ett antal problem med integrationen som gör att den resurs som invandrarna utgör till stora delar förblir outnyttjad. Framförallt har de utrikes födda svårigheter att ta sig in på den svenska arbetsmarknaden. År 2012 förvärvsarbetade enligt SCB:s registerbaserade arbetsmarknadsstatistik 82 procent av de inrikes födda i åldersgruppen 20–64 år. Samma år var motsvarande siffra för de utrikes födda 57 procent. Den öppna arbetslösheten bland de utrikes födda låg 2012 på 11,2 procent. Någon trend åt det ena eller det andra hållet går inte att se. Mellan 2006 och 2012 har andelen förvärvsarbetande bland utrikes födda varierat mellan 53 och 58 procent och andelen öppet arbetslösa mellan 10 och 13 procent.

Sysselsättningsgraden varierar dock kraftigt beroende på var personerna invandrat ifrån samt var i landet de bor. Sysselsättningsgraden för personer mellan 20 och 64 år som invandrade mellan 2006 och 2009 är så hög som 67,7 procent i Kiruna, men bara 20,5 procent i Storfors. Generellt har storstadsområdena höga sysselsättningsnivåer, liksom kommunerna i Halland, västra Småland och Norrbottens län. Det geografiska bältet längs östra delen av Sverige, från Småland ända upp till Västernorrland, exklusive Stockholmsområdet, har däremot låga sysselsättningsnivåer. Även i Mälardalen och Bergslagen är sysselsättningen bland de nyanlända låg. Kommuner med ett diversifierat näringsliv och som ingår i en expansiv lokal arbetsmarknad har generellt sett högre sysselsättningsnivåer bland nyanlända än genomsnittet. Personer som invandrat från Afrika och Asien under de aktuella åren har en sysselsättningsgrad på enbart 35 respektive 37 procent. Bland de som invandrat från Europa, exklusive Norden, är sysselsättningsgraden 56 procent och för övriga världen 52 procent. Skillnaden i sysselsättningsgrad är hela 21 procentenheter mellan invandrare från Afrika och Europa. Men det har stor betydelse var i landet dessa personer befinner sig. I Trollhättan var bara 41 av 257 nyanlända från Afrika under perioden 2006–2009 sysselsatta 2012, medan motsvarande siffra i Botkyrka var 480 av 853.

Sysselsättningsgrad år 2012
för utrikes födda (exkl. Norden)
20–64 år med ankomstår 2006–2009

- > 52 %
- 46–52 %
- 39–46 %
- < 39 %

Sysselsättningsgraden bland de utrikes födda varierar också beroende på av vilken anledning de flyttat till Sverige. En stor del av de som flyttar till Sverige gör det för att arbeta eller studera, men denna grupp utgör en försvinnande liten del av antalet arbetslösa utrikes födda. Detta beror i första hand på att de allra flesta av dem väljer att efter ett par år att flytta från Sverige. Efter tio år har nästan 70 procent av de som flyttade till Sverige för att studera och en bra bit över 60 procent av arbetskraftsinvandrarerna lämnat landet. Av de som faktiskt stannar är det få som inte har ett jobb. Den stora majoriteten arbetslösa utrikes födda utgörs i stället av de som kommer till Sverige som flyktingar, anhöriga till flyktingar eller på grund av familjeband till EU-medborgare. Över 90 procent av de som kommer som flyktingar blir kvar i Sverige tio år eller längre. Men efter tio år i landet har nästan var fjärde flykting ännu inte haft ett enda jobb. SCB:s siffror för de som flyttat hit på grund av familjeband ser liknande ut, om än inte riktigt lika illa. 80 procent av dem stannar i landet, men efter tio år har runt 15 procent ännu aldrig haft ett jobb.

Att så många utrikes födda står utanför arbetsmarknaden innebär stora kostnader för samhället. Samtidigt är dessa arbetslösa utrikes födda en outnyttjad resurs som kommer att vara av avgörande betydelse för om vi kommer att klara den framtida välfärden. År 2035 kommer Sverige enligt nuvarande prognoser från SCB ha 1,45 miljoner utrikes födda i åldrarna 20–64 år. Om sysselsättningen ligger kvar på samma nivå som i dag kommer 830 000 av dessa ha ett jobb om drygt 20 år, vilket är 200 000 fler än i dag. Om i stället sysselsättningen bland utrikes födda klättrar upp till samma nivå som för inrikes födda skulle nästan 1,2 miljoner, 600 000 fler än i dag, av dem ha ett jobb. Som nämdes tidigare måste antalet sysselsatta personer öka med 650 000 fram till 2035 för att försörjningsbördan inte ska öka. Om invandringen de närmaste 20 åren lägger sig på den nivå som SCB tror och om sysselsättningen för utrikes födda stiger till samma nivå som för inrikes födda kommer antalet sysselsatta att öka med nästan exakt så mycket, utan att pensionsåldern måste höjas med en enda dag. Dessutom kommer den offentliga sektorns kostnader minska avsevärt om sysselsättningen ökar och färre är i behov av försörjningsstöd och arbetsmarknadsåtgärder. De stora utmaningar som välfärden står inför kan därmed till stor del lösas genom ett lyckat integrationsarbete.

Lägre arbetslöshet bland de utrikes födda skulle även göra livet avsevärt mycket bättre för landets invandrare. Den höga arbetslösheten bland Sveriges utlandsfödda är den största anledningen till att många i denna befolkningsgrupp har lägre inkomster och sämre hälsa än de som är födda i Sverige. År 2011 var den genomsnittliga disponibla årsinkomsten bland personer födda i Sverige 253 000 kronor.

För utrikes födda var den 188 000 kronor, det vill säga 26 procent lägre. Inom EU går gränsen för relativ fattigdom, eller risk för fattigdom, vid 60 procent av medelinkomsten. 2011 levde var fjärde utlandsfödd person i Sverige under denna gräns. Risken för fattigdom är dubbelt högre bland utrikes än inrikes födda. Samma år var ohälsotalet, det vill säga ersättningsdagar från Försäkringskassan per person och år, för utrikes födda 31,3 dagar och för de födda i Sverige 26,8 dagar, det vill säga 14 procent lägre. Allt detta enligt SCB:s registerdata för integration.

Den höga arbetslösheten bidrar också till något som upplevs som ett av de största samhällsproblemen i dagens Sverige, den etniska boendesegregationen. Framförallt sedan 1990-talet har det funnits en stark tendens att invandrare och personer med utländsk bakgrund utgör en mycket stor andel av befolkningen i vissa stadsdelar och bostadsområden, medan de utgör en försvinnande liten andel av populationen i andra. 1995 bodde till exempel ungefär 12 procent av alla utrikes födda i Sverige i ett bostadsområde där minst 40 procent av de boende också var födda utomlands. 2006 bodde nästan 19 procent av Sveriges invandrare i sådana områden. Denna segregering förekommer överallt i landet, men är speciellt tydlig i storstadsområdena. År 2006 fanns 110 av de 144 bostadsområdena med minst andel Sverigefödda i Malmö, Göteborg eller Stockholm.

Det finns en omfattande forskning och teoribildning kring varför denna segregation uppstår. En bra översikt finns i "Den delade staden" av Lena Magnusson Turner (red.). Bland annat frågar sig forskarna i vilken utsträckning segregationen kan förklaras av fria val, det vill säga invandranes vilja att bo nära landsmän eller andra utlandsfödda, och i vilken mån segregationen kan förklaras exempelvis av en ojämn fördelning av resurser, både ekonomiska och mer sociala. De flesta är dock överens om att invandranes svaga ställning på arbetsmarknaden spelar in, både i meningen vilken typ av jobb de har (om de nu har något jobb) samt vilka ekonomiska möjligheter deras ställning på arbetsmarknaden ger dem. Boendesegregationen skapar i sin tur nya eller förstärker befintliga problem. För samtidigt som arbetslösheten och fattigdomen bland invandrare är en viktig förklaring till varför segregationen uppstår, leder den i sin tur till att arbetslösheten och fattigdomen stiger ytterligare. Dessa så kallade grannskapseffekter gör att en människas framtida inkomster påverkas negativt av att bo i ett område med många fattiga och arbetslösa, oavsett vilken utbildning man har eller vilken ålder man är i. Detta kan i sin tur bero på de normer och värderingar man får genom att växa upp i dessa områden, att det är svårt att bygga upp de sociala nätverk som behövs för att komma in på arbetsmarknaden om man bara umgås med andra personer i samma situation, samt att det kan vara stigmatiserande att komma från Fittja, Alby eller något annat invand-

partätt eller fattigt område. Att bo i ett svenskglest område kan även hämma språkinläringen.

Masoud Kamali har i sin studie "Varken familjen eller samhället" undersökt hur just invandrarungdomars normer och värderingar påverkas av att växa upp i segregerade bostadsområden där föräldrarna ofta tvingas leva på försörjningsstöd. Kamali fann att ungdomarna i dessa familjer ofta hamnar i en svår och för samhället skadlig identitetskris. Denna kris består i att de varken känner sig som en del av sin familj eller det svenska samhället. Familjens och föräldrarnas värderingar hämtade från det forna hemlandet upplevs av ungdomarna som dysfunktionella i det nya samhället de lever i. Men samtidigt är de – på grund av att de är ungdomar, invandrare, boende i ett stigmatiserande område och ofta fattiga – marginaliserade i det svenska samhället. De ärver inte bara sina föräldrars negativa inställning till det svenska samhället, utan denna inställning förstärks kraftigt hos dem. Och varken samhället eller föräldrarna har någon större kontroll över dem. Det hela leder ofta till att de söker sin tillflykt till gäng där brott ofta inte bara är helt legitimt utan även kan ses som någon positivt. När dessa gäng, inte familjen, skolan eller arbetsplatsen blir den viktigaste normskapande faktorn i deras liv säger det sig själv att deras framtid på arbetsmarknaden eller i det svenska samhället inte ter sig speciellt ljus.

Det råder minst sagt delade meningar om kostnaderna respektive nyttan av Sveriges i internationell jämförelse höga invandring och generösa flyktingpolitik. Vissa menar att den kostar det svenska samhället miljarder kronor varje år, andra att Sverige vinner på denna politik. Oavsett vilket råder det inga som helst tvivel om att en högre sysselsättning bland de utrikes födda är det mest effektiva sättet att minska de kostnader och problem som i dag är förenade med invandringen till Sverige och samtidigt maximera de många fördelar som hänger samman med en hög invandring. Om vi inte tar tag i de utrikes föddas problem med att komma in på den svenska arbetsmarknaden går vi en framtid till mötes där vi inte klarar av välfärden och får ett segregerat samhälle där den etniska boendesegregationen förstärks, där personer med utländsk bakgrund fastnar i fattigdom, arbetslöshet, utanförskap och kriminella gäng, där skolan blir allt mer segregerad och där vi inte tar vara på invandrarnas möjligheter till att stärka den svenska tillväxten, produktiviteten och innovationen. Att kalla detta för en ödesfråga är därmed ingen överdrift.

Varför är då sysselsättningen så mycket lägre bland utrikes födda? Tidigare studier har identifierat flera faktorer som kan agera delförklaringar. Bland annat nämns luckor i de inflyttades humankapital, dålig matchning och validering, diskriminering, boendemönster bland de inflyttade, höga

ingångslöner, regleringar på den svenska arbetsmarknaden samt ett dåligt företagsklimat, ett ensidigt näringsliv och en svag arbetsmarknad där inte tillräckligt många nya jobb skapas. För att komma in på den svenska arbetsmarknaden krävs ett antal kunskaper och färdigheter som utrikes födda ofta saknar. Hit hör kunskaper i det svenska språket, en god kännedom om det svenska samhället och, vilket inte får underskattas, ett stort socialt nätverk. Av naturliga skäl saknar utrikes födda dessa färdigheter när de först flyttar till Sverige. Problemet är att de av olika anledningar inte fått rätt förutsättningar att snabbt tillägna sig dessa, vilket gjort att en stor del av de som flyttat till Sverige hamnat i långvarig arbetslöshet. Ett snarlikt problem är att det humankapital som de inflyttade faktiskt besitter, och som nämndes ovan kan vara av stort värde för många arbetsgivare, ofta missbedöms och inte utnyttjas på rätt sätt. Personer med höga formella kunskaper får inte dessa validerade, och personer med relevanta, mer informella kunskaper matchas inte ihop med arbetsgivare som efterfrågar dessa.

Som nämnts tidigare kan även boendesegregation vara en orsak till skillnaderna i sysselsättning. Dels kan det handla om grannskapseffekter, men också att utrikes födda tenderar att koncentreras till områden och orter där tillgången på billiga bostäder är som störst. Problemet med det senare är att tillgången på bostäder ofta är som störst på de platser där tillgången på jobb är som sämst. Dels har detta att göra med att kommuner med ett stort antal lediga bostäder valt att ta emot många flyktingar, men också att kommuner med en stark arbetsmarknad och hög tillväxt (till exempel Stockholm eller universitetsorterna) generellt har brist på billiga bostäder. Ett annat problem är diskriminering. Det finns många studier på detta område, och de flesta visar att arbetsgivare, medvetet eller omedvetet, föredrar personer med svensk klingande namn även om personerna har identiska meriter. Vissa av orsakerna till varför utrikes födda har svårt att ta sig in på arbetsmarknaden är delvis de samma som förklarar varför arbetslösheten bland unga än högre än bland äldre. Två av dessa orsaker är de höga ingångslönerna i Sverige samt lagen om anställningsskydd. Men den kanske viktigaste orsaken till att båda dessa grupper har svårt att ta sig in på arbetsmarknaden är att det helt enkelt inte finns några lediga jobb där de bor på grund av ett dåligt företagsklimat, ett ensidigt näringsliv och en liten arbetsmarknad. Flera studier har visat att de kommuner där skillnaderna i sysselsättning mellan inrikes och utrikes födda är som minst nästan alltid tenderar att ha ett bra företagsklimat och ett livskraftigt lokalt näringsliv med många företag i olika branscher. Ett bra företagsklimat, där kommunen har ett bra och nära samarbete med näringslivet, där det finns och startas många små- och medelstora företag och där det råder en generell brist på arbetskraft, går påfallande ofta hand i hand både med bra kommunala integrationsinsatser och låg arbetslöshet bland utrikes födda.

Problemen med dagens integrationspolitik

Tanken med att ha en integrationspolitik är att komma till rätta med dessa problem, och på så sätt se till att utrikes födda ges samma möjligheter att försörja sig själva och bli en del av samhället som alla andra. Problemet är att den integrationspolitik Sverige fört de senaste årtiondena inte fungerat, annars skulle inte skillnaderna i sysselsättning mellan inrikes och utrikes födda se ut om de gjorde. Att Sverige är bland de OECD-länder som är sämst på att integrera invandrare på arbetsmarknaden beror inte på att det bedrivs för lite integrationspolitik eller att för få aktörer är inblandade i denna politik. Tvärtom har det riktats en sådan ofantlig mängd åtgärder på olika nivåer mot utrikes födda i Sverige att de är i de närmaste oöverblickbara. Politiken har också genomgått stora förändringar över tid, sett väldigt olika ut beroende på vilken del av Sverige de utrikes födda befunnit sig i, samt av vilken anledning de kommit till Sverige. Vi har till exempel Arbetsförmedlingen som genom åren erbjudit en mängd åtgärder riktade mot invandrare och som numera även har huvudansvaret för nyanlända flyktingars etablering i Sverige. Vi har landets 290 kommuner som tidigare hade huvudansvaret för denna etablering och som har de största ekonomiska incitamenten för att utrikes födda blir självförsörjande. Vi har även Migrationsverket, ESF-rådet, Länsstyrelserna, regionerna, utbildningsväsendet, det numera nedlagda Integrationsverket, fackföreningarna, samt företag, svenska kyrkan och många frivilligorganisationer som med olika åtgärder och projekt försökt underlätta de utrikes föddas väg in på den svenska arbetsmarknaden.

Den grupp utrikes födda som varit föremål för överlägset flest integrationsfrämjande åtgärder de senaste årtiondena är nyanlända flyktingar och deras anhöriga. Mellan 1985 och 2010 var det kommunerna som enligt lag skulle stå för insatserna riktade mot denna grupp nyinflyttade, men sedan drygt tre år är det i stället Arbetsförmedlingen som har huvudansvaret för dessa åtgärder. Innan reformen ansvarade kommunerna för att erbjuda nyanlända Svenska för invandrare (SFI), samhällsorientering och, i den

mån det var möjligt, arbetspraktik. I övrigt gavs kommunerna stor frihet att utforma insatserna riktade mot denna grupp efter eget huvud. Kommunerna bestämde själva om vilka insatser man vill satsa på, hur länge de skulle pågå, vilken typ av ersättning som skulle betalas ut till de som deltog i åtgärderna, vilka krav som ställdes för att få ersättningen, etcetera. Detta gjorde att politikens utformning, innehåll och kvalitet varierade stort mellan landets olika kommuner.

Vissa kommuner lyckades bättre än andra under den period man hade huvudansvaret för de nyanländas integration. Gemensamt för många av dessa var att de hade en tydlig arbetslinje i sina åtgärder samt ett bra och nära samarbete med det lokala näringslivet. I dessa kommuner fick de nyanlända tidigt komma i kontakt med potentiella arbetsgivare genom praktik, studiebesök och arbetsplatsförlagd undervisning. Den yrkesinriktade utbildning som erbjöds till de nyanlända skräddarsyddes efter näringslivets behov och man engagerade lokalsamhället och olika frivilligorganisationer med att stärka de nyanländas nätverk. De gick inte bara mellan bostaden och SFI-kursen, utan fick möjlighet att delta i olika aktiviteter tillsammans med de som bott länge på orten. Gemensamt för de kommuner med störst framgång var också att de hade ett gott företagsklimat, ett diversifierat näringsliv och en yrkesinriktad vuxenutbildning som bedrevs i nära samarbete med det lokala näringslivet, något som gynnade alla utrikes födda, inte bara nyanlända flyktingar. Mycket tyder på att fler och fler kommuner började anamma just detta framgångsrika arbetssätt kort innan hela systemet gjordes om 2010.

Trots att kommunerna nu blivit av med huvudansvaret för de åtgärder som riktas mot nyanlända under deras första år i Sverige har de fortfarande ansvar för många viktiga åtgärder när det handlar om denna grupp utrikes födda. Kommunerna ansvarar för de nyanländas bostadsförsörjning, svenskundervisning, samhällsorientering, annan vuxenutbildning, skola, förskoleverksamhet och barnomsorg. Dessutom bär staten enbart det ekonomiska ansvaret för dessa nyanlända flyktingar i 3,5 år, sedan är det helt och hållet kommunerna som sörjer för dessa personer. Och tyvärr har det visat sig att när det statliga ansvaret för de nyanlända är över, kommer den stora majoriteten av dem fortfarande sakna sysselsättning. De kommer därmed vara beroende av det kommunala försörjningsstödet för sitt uppehälle. Det finns möjligheter för kommunerna till att ha ett nära samarbete med de statliga myndigheterna när de gäller de nyanländas etablering och att erbjuda egna, kompletterande åtgärder. Dessutom har långt ifrån alla utrikes födda i Sverige rätt till dessa etableringsinsatser. Den största gruppen som flyttar in till Sverige är som nämnts ovan anhöriga till EU-medborgare, och de har nästan lika stora problem att ta sig in på arbetsmarknaden som

flyktingar. Dessa har inte rätt till någon etableringsersättning, bara SFI och samhällsorientering, och eftersom de sällan har arbetat tillräckligt för att kvalificera sig för arbetslöshetsersättning är det enda alternativet det kommunala försörjningsstödet.

Även om detta inte gäller alla kommuner har ett generellt problem med de kommunala insatserna varit att de kännetecknats av ett kravlöst omhändertagande, vilket skapat dåliga incitament och få möjligheter för utrikes födda att ta sig in på arbetsmarknaden. När kommunerna hade ansvaret för introduktionen av nyanlända ställdes i praktiken få krav på de nyanlända för att de skulle få behålla sin introduktionsersättning eller sitt försörjningsstöd. Tidigare studier, bland annat "Etableringsreformens 100 första dagar", tar upp att medan många kommuner på pappret krävde att de nyanlända skulle delta i språkundervisning, samhällsorientering och andra aktiviteter för att få någon ersättning, drogs denna sällan eller aldrig in när de uteblev. Orsaken var ofta att det ansågs för resurskrävande. På samma gång som de som inte deltog i introduktionsinsatserna fick behålla sin ersättning, valde många kommuner att helt eller delvis dra in ersättningen för de nyanlända som arbetade vid sidan av sin SFI-undervisning och samhällsorientering. Detta skapade mycket snedvridna incitament, där de som skötte sina studier och även jobbade vid sidan av fick minskad ersättning, medan de som skolkade fick behålla allt.

Efter 2010 års reform har inte kommunerna längre makten över den ersättning som betalas ut under etableringsperioden. Men ungefär hälften av de som får socialbidrag i Sverige har angett arbetslöshet som grund för bidragsbehovet, och bland dessa finns många utrikes födda. Kommunerna har länge haft stora lagliga möjligheter att ställa olika aktiveringskrav på ungdomar för att de ska få behålla bidraget, men numera kan kommunerna även ställa dessa krav på vuxna bidragstagare. Om man har angett arbetslöshet som orsak till sitt bidragsberoende kan kommunen kräva att personen ska ta de jobb som erbjuds och även delta i olika åtgärder som utbildning, praktik eller SFI. Men kommunerna har varit och är fortfarande för dåliga på att ställa krav och på att följa upp de krav som faktiskt ställs. Detta trots att de kommuner som kopplat aktiveringskrav till socialbidraget har fått ner bidragsberoendet och fått upp sysselsättningen.

Hur kommunerna valt att organisera sitt arbete med nyanlända flyktingar och övriga utrikes födda har också haft stor inverkan på om fokus i arbetet legat på omhändertagande eller egen försörjning. Av tradition har många kommuner valt att lägga detta arbete under socialförvaltningen, vilket inneburit att arbetslinjen blivit svag. Fram till etableringsreformen 2010 blev det däremot allt vanligare att i stället lägga integrationsarbete under

näringslivsnämnden, kommunstyrelsen eller särskilda nämnder för integrationsfrågor. En potentiellt negativ följd av etableringsreformen är dock att många kommuner, med tidigare väl fungerande integrationsprogram, valt att lägga ner sina integrationsenheter eller dra ner på personalen som jobbar med integration. En viktig poäng med reformen var att stärka arbetslinjen i arbetet med nyanlända flyktingar genom att lyfta bort ansvaret för mer arbetsmarknadsrelaterade åtgärder från kommunerna till Arbetsförmedlingen. På många håll har detta tyvärr fått konsekvensen att arbetslinjen i kommunernas arbete med utrikes födda, inte bara flyktingar, återigen blivit svagare.

En negativ konsekvens av att arbetet med utrikes födda kännetecknats av omhändertagande är att kopplingen till arbetsmarknaden i de olika insatserna blivit allt för svag. I princip samtliga studier på området visar att arbetspraktik eller arbetsplatsförlagd utbildning har en stark positiv effekt för utrikes föddas chanser att klara sin egen försörjning. Trots detta har alldeles för få av de utrikes födda fått möjlighet att delta i sådana aktiviteter de senaste årtiondena. 2007 publicerade exempelvis Integrationsverket en rapport som pekade på flera brister i introduktionen för nyanlända. Endast 1,0 procent av kvinnorna och 1,4 procent av männen deltog i arbetspraktik parallellt med svenskundervisningen. Dessa siffror har förbättrats över tid, men de är fortfarande långt ifrån bra. Enligt Arbetsförmedlingens egna siffror har tre procent av de med en etableringsplan haft arbetspraktik under planens sex första månader, och 27 procent under planens 18 första månader. Den svaga kopplingen till arbetsmarknaden innebär bland annat att de utrikes födda inte får chans att bygga upp ett professionellt nätverk samt lära sig en svenska som är gångbar på svenska arbetsplatser.

Hur väl Arbetsförmedlingen skött sitt nya uppdrag som huvudansvarig för de nyanländas etablering råder det delade meningar om. Generellt har reformen inneburit att fler av de nyanlända får möjlighet att delta i arbetspraktik. Samtidigt har det på många håll uppstått stora problem i samarbetet mellan kommun och Arbetsförmedlingen, där kommunernas kompetens inte utnyttjas och där Arbetsförmedlingen helt enkelt inte gör ett tillräckligt bra jobb med de nyanländas etableringsplaner, som ju är tänkta att guida dem in i det svenska samhället och arbetslivet. Många kommuner har genom en mångårig erfarenhet av att arbeta med nyanlända tagit fram insatser för att snabbt få in de nyanlända på arbetsmarknaden. Insatser som är anpassade efter de lokala förhållandena. Men på grund av regelverket har det varit svårt för Arbetsförmedlingen att upphandla dessa insatser från enskilda kommuner, vilket Sveriges Kommuner och Landsting påpekar i sitt PM "Ett hållbart asyl- och flyktingmottagande". Tidigare studier, bland annat "Etableringsreformens 100 första dagar" och "Två år med etable-

ringsreformen” har hittat flera exempel på att samarbetet mellan Arbetsförmedling och kommunen fungerar dåligt på många håll i landet, där Arbetsförmedlingen inte tar vara på de kunskaper som finns i kommunen, och där de nyanlända hamnar i kläm eftersom handläggarna på den statliga myndigheten har så lite tid att lägga på varje individ.

Förutom att kommunerna inte lyckats erbjuda och hjälpa till med praktik och arbetsplatsförlagd utbildning i tillräckligt stor utsträckning, har de åtgärder man erbjudit ofta inte hållit tillräckligt hög kvalitet. SFI har genom åren fått utstå hård kritik för att det tagit för länge innan undervisningen kommit igång, att en stor andel av lärarna varit obehöriga, att undervisningen inte varit tillräckligt individanpassad eller anpassad efter arbetsmarknads behov, att kommunerna varit för dåliga på att följa upp den samt att för många av deltagarna, oftast männen, inte slutfört sin utbildning eller fått godkända betyg. Det vill säga, de utrikes födda har inte lärt sig tillräckligt bra svenska och den svenska de har lärt sig har varit illa anpassad till de språkkunskaper de behöver ute i arbetslivet.

Ett av den svenska integrationspolitikens stora misslyckanden de senaste årtiondena, är att den inte lyckats skapa rätt förutsättningar för de utrikes födda att bosätta sig på orter eller i områden där deras chanser att få ett jobb är störst. Dels handlar det om att de utrikes födda kommit att bo i kommuner där det inte finns några jobb, dels att de bor i segregerade områden där deras chanser att få jobb minskar på grund av så kallade grannskapseffekter. Att framförallt personer som kommit till Sverige som flyktingar hamnat på orter med få jobb beror till stor del på att tillgången på lediga bostäder och regionalpolitik, till exempel det misslyckade försöket hela Sverige-strategin (där regeringen mellan 1985 och 1994 hade det uttalade målet att bryta koncentrationen av utrikes födda till storstadsregionerna), fått styra var flyktingarna placerats. De kommuner som traditionellt tagit emot flest flyktingar har varit de kommuner med flest lediga bostäder. Men orsaken till att dessa kommuner haft många lediga lägenheter är att invånarna har flyttat från kommunen för att det inte funnits några jobb. Omvänt är bristen på billiga och lediga hyresrätter i tillväxtorter stor, vilket gör att många kommuner med ett starkt näringsliv inte kan eller vill ta emot flyktingar samt att flyktingarna och andra utrikes födda med sämre kontakter på bostadsmarknaden heller inte själva har möjlighet att flytta dit.

Var utrikes födda väljer att bosätta sig är svårt för både staten och kommunerna att styra, och att inte låta dem bosätta sig var de själva vill går inte. Faktum är att det vore ett brott mot FN:s deklaration om mänskliga rättigheter att inte låta var och en själv välja bostadsort inom landets gränser. Men speciellt när det gäller flyktingar har både staten och kommunerna

visst inflytande över var de bosätter sig. Ungefär 35 procent av de asylsökande som kommer till Sverige i dag väljer så kallat eget boende, det vill säga de hittar bostad själv, ofta hos släkt eller vänner som redan kommit till Sverige. De övriga 65 procenten bor på anläggningar, men när de väl fått uppehållstillstånd väljer två tredjedelar av dessa att hitta en bostad själva och inte bli anvisad till en kommun. Majoriteten av de flyktingar som kommer till Sverige bosätter sig därmed i områden med en redan hög koncentration av flyktingar.

Det är därmed bara en liten del av flyktingarna som anvisas till en kommun. Och när de får en anvisad plats är det alltså ofta i en kommun med dåliga förutsättningar att se till att de kommer in på den lokala arbetsmarknaden. Det här har inneburit att allt fler flyktingar väljer att flytta från sin bostad i sin anvisningskommun till de trångbodda, fattiga förhållandena som de som väljer eget boende hamnar i. Till stor del handlar detta om problem som kommunerna inte kan göra så mycket åt, utan en lösning måste komma från Migrationsverket och andra myndigheterna. Men kommunerna bär ändå ett stort ansvar i den meningen att många kommuner som skulle ha goda förutsättningar att ta emot flyktingar inte gör det och att tillväxtkommuner inte sett till att det finns en tillgång på billiga hyresrätter. Många kommuner som ställer upp med anvisningsbara platser har också varit för dåliga på att ge flyktingarna bra skäl till att stanna kvar, så att de inte ska flytta in hos släktingar på en större ort. Det säger också sig själv att de kommuner som väljer att ta emot flyktingar helst bör göra detta av rätt skäl och ha en långsiktig strategi kring detta mottagande, och inte se det som ett sätt att tillfälligt fylla tomma lägenheter och SFI-klasser.

Tre lyckade exempel

Samtliga Sveriges 290 kommuner har massor att vinna på att välkomna flyktingar och andra invandrare. För vilken kommun tackar nej till högre tillväxt, ökad export och fler innovativa företag? I vissa kommuner är dessutom behovet av arbetskraft och invånare i arbetsför ålder så stor att en betydande invandring mer eller mindre är en förutsättning för ortens fortlevnad. Samtidigt är det viktigt att de som kommer till Sverige snabbt kan komplettera sitt humankapital med färdigheter de saknar, till exempel kunskaper om det svenska samhället, språkkunskaper och ett socialt nätverk, samt att de får sina kunskaper validerade och matchade med företag som efterfrågar dem. Kommunerna behöver stödja ett bra företagsklimat och se till att de utrikes födda har möjlighet att bosätta sig i områden som inte minskar deras chanser att få ett jobb. Många aktörer är involverade i de utrikes föddas integrering i Sverige, men ingen aktör har så mycket att vinna på och samtidigt så stora möjligheter att se till att denna process fungerar som kommunerna.

Frågan är bara hur detta ska gå till rent konkret. Därför ska vi nu titta närmare på tre kommuner som genom ett nära samarbete med andra kommuner, företag och frivilliga, en långsiktig och strategisk syn på inflyttning och integration samt ett synsätt där det inte är fel att ställa krav lyckats ge de människor som kommit till kommunen från andra länder goda förutsättningar att försörja sig själva och bli en del av samhället. I de här tre kommunerna ses verkligen de utrikes födda som den resurs de faktiskt är, och man ser även tydligt hur de bidrar med entreprenörskap, kunskap, nytänkande och annat som kommunerna behöver. Deras sätt att se på invandring och metoder för att få den att bli en så positiv kraft som möjligt bör kunna utgöra en viktig lärdom för många av landets övriga kommuner.

Storuman

Till ytan är Storuman en av Sveriges tio största kommuner, men när det gäller befolkningsstorlek befinner sig kommunen med sina knappa 6 000 invånare bland de minsta. Däremot är Storuman, till skillnad från flera av sina grannkommuner, ingen traditionell gruv- eller bruksort. Näringslivet domineras i stället av en lång rad mindre arbetsgivare i flera olika branscher. Hemavan och Tärnaby är typiska besöksorter, medan näringslivet i övriga delar av kommunen är mer diversifierat. Framför allt har man många mindre företag inom en rad branscher som metall, bygg och tjänstesektorn. Arbetslösheten ligger ungefär på rikssnittet eller till och med något under.

Precis som många andra kommuner i Norrland har Storuman de senaste årtiondena kämpat med en minskande befolkning, men tack vare en ökande inflyttning har minskningen börjat plana ut. Om det är ett trenderbrott vågar inte kommunalrådet Tomas Mörtzell (C) svara på, men för tillfället ser det relativt ljöst ut. Men även om invånarantalet inte längre minskar är ändå befolkningsutvecklingen i allmänhet och tillgången på arbetskraft i synnerhet den största utmaningen kommunen står inför de kommande årtiondena. Andelen äldre är hög och dessutom ökande, och inom en snar framtid går en stor del av arbetskraften i pension. Enligt Tomas Mörtzell ser kommunen invandring som ett sätt att tackla detta problem och se till att kommunen inte går miste om viktiga investeringar på grund av brist på arbetskraft.

– Jag tror att nysvenskarna är en del av lösningen. Vi behöver fler människor som vill bo och leva här och som bidrar till arbetsmarknaden. När vi jobbar med flyktingmottagning är vår ambition att vara så duktiga att så många som möjligt väljer Storuman som en plats att leva på. Detta är en av de viktigaste frågorna vi har. En invånare i Storumans kommun är värd ungefär 55 000 kronor i skatter och statsbidrag per år, och sedan har man en massa kringeffekter. Vi måste klara av morgondagens behov på arbetsmarknaden. Vi har en del stora projekt bland annat inom gruvsidan som om de blir verklighet kommer att bli ganska arbetsintensiva.

Genom att tänka långsiktigt kring den kommunala ekonomin, den demografiska utvecklingen och det framtida behovet av arbetskraft har kommunen kommit till insikt om att man behöver invandring. Hur stor arbetskrafts- eller kärleksinvandringen till kommunen är kan man inte påverka i någon större utsträckning. Däremot kan kommunen påverka hur många flyktingar man tar emot. Traditionellt har Storuman inte tagit emot speciellt många flyktingar. Tvärtom, fram tills för bara ett par år sedan tog man inte emot några alls. Det har gjort att andelen utrikes födda är bland de absolut lägsta i landet. Enligt SCB var andelen utrikes födda i Storuman 3,6 procent 2006. 2012 hade denna andel stigit till 5,2 procent. Under samma tid steg andelen utrikes födda i arbetsför ålder från 4,5 till 6,4 procent. Mellan 2006 och 2013 tog kommunen emot 47 flyktingar i åldrarna 20–64 år. Planen är dock att utöka detta mottagande i framtiden, och stärka av de framgångar man redan haft med de flyktingar som kommit har man en bra bild av hur man vill jobba med dem.

– Vår ambition är att ta nästa steg och utöka verksamheten. Vi har skaffat oss en erfarenhet och en kompetens som gör att vi känner oss mogna för det. En viktig strategisk fråga är att vi försökt vara utåtriktade och uppmuntrat alla delar av kommunen, från föreningarna till andra delar av samhället, att vara öppna och välkomnande. Detta som ett medel för att de som kommer hit ska känna att de är välkomna och har en plats i samhället; att folk hälsar när de kommer till affären. Många av de som kommer till Sverige har en oerhört stark drivkraft. Kan vi ta tillvara den på ett bättre sätt än vad vi gör i dag skulle det vara fantastiskt mycket värt. Här tror jag att arbetspraktik är viktigt, dels för att de som kommer till Sverige ska få se hur de fungerar här, dels för att arbetsgivarna ska se hur det fungerar att anställa människor från andra länder, säger Tomas Mörtsell.

Storuman är en kommun som tänker långsiktigt och strategiskt kring sitt flyktingmottagande. Givetvis väger de humanitära skälen in i beslutet att ta emot flyktingar, men framförallt ser kommunen sitt mottagande som en investering. Man tar inte emot fler än vad man klarar av, och man arbetar målmedvetet och resultatinkänt för att de som anländer ska stanna kvar i kommunen. 2013 antog Storuman en formell integrationsplan som ska stärka detta långsiktiga och strategiska arbete ytterligare. Enligt Kaarina Åström, rektor för SFI och integrationsansvarig i kommunen, är en sådan plan viktig bland annat för att hela kommunen ska involveras i arbetet med utrikes födda och för att kommunen ska ta sitt ansvar som arbetsgivare. För mindre kommuner, speciellt där avstånden är stora som i Storuman, är hur man ska kunna erbjuda SFI och samhällsorientering utan att det blir för dyrt eller att väntetiderna blir för långa en stor utmaning. Det har Storuman löst

dels genom att organisera sin utbildning på ett speciellt sätt, dels genom att samarbeta med andra kommuner.

– Det är en utmaning utan dess like, särskilt för mig som har så lite personal. Det här fungerar organisatoriskt genom att vi har slagit ihop flyktingmottagningen med SFI, så att vi är ett arbetslag. På så sätt tar vi också ett helhetsgrepp på varje individ. Samhällsorienteringen är jättesvår att lösa. Just nu har vi en elev som pratar persiska, några somali, några tigrinya och någon thai. Dessa ska ha minst 60 timmar samhällsorientering på det egna modersmålet, vilket är ogörligt om vi sköter allt själva. Därför har vi startat ett samarbete med åtta av våra grannkommuner, säger Kaarina Åström.

I korthet går samarbetet ut på att kommunerna, när det uppstår ett behov, anställer en lärare i samhällsorientering med rätt språkkunskaper. Man delar sedan på kostnaden och undervisningen sker över videolänk. Förutom denna undervisning på de nyanländas modersmål har kommunen även samhällsorientering på lätt svenska i egen regi. Genom att kommunen låter de nyanlända hoppa på undervisningen direkt i klasser där elever från olika nivåer blandas, både när det gäller SFI och samhällsorientering, existerar inga väntetider alls.

– Vi kör samhällsorientering ett par timmar varje vecka på lätt svenska. Det kör vi igång med direkt när en person kommer till kommunen, även om de inte kan ett ord svenska. Vi har inte så stora grupper, så vi mixar våra elever både inom SFI och samhällsorientering. För de som läst längre återkommer samma frågor igen, men de tycker att det är kul – den här typen av frågor, som synen på homosexualitet till exempel, går ju att diskutera i oändlighet. Vissa saker måste du också diskutera flera gånger innan du har förstått dem; det tar tid att komma in i ett samhälle.

Att ha blandade klasser med personer som bott i Sverige något år och redan läst SFI och samhällsorientering och personer som precis anlämt har visat sig lyckat. De elever som redan kan lite svenska och vet hur saker fungerar i Sverige tar gärna på sig rollen som informella mentorer för de nyanlända. Det här gör att de som bott i Sverige något år både får en chans att omsätta det de lärt sig i praktiken och kan känna sig betydelsefulla, samtidigt som de nyanlända får en mycket lättare väg in i det svenska språket och samhället. Samtidigt är undervisningen allt annat än kravlös. I många andra kommuner har mottagandet av flyktingar kännetecknats av omhändertagande. En viktig orsak till detta är att många valt att lägga flyktingmottagningen under socialtjänsten. I Storuman har man medvetet valt att inte lägga mottagningen där, utan i stället knyta den till vuxenutbildningen.

– Vi ställer stenhårda krav på dem, framförallt att man ska jobba efter sin individuella studieplan. Om de inte är i skolan får de avdrag på sin ersättning, jag är stenhård när det gäller det. Målsättningen är ju att vara så väl förberedd för yrkeslivet som möjligt efter de här två åren och jag menar att man gör dem en riktig björntjänst om man inte ställer krav. Socialtjänsten ställer också krav på de som går på försörjningsstöd. Om de inte är klara med sin SFI ska de fortsätta läsa den eller delta i praktik för att få sin ersättning.

Det som utmärker Storumans arbete med integration allra mest är att man med lokalerna i Lärcentrum som utgångspunkt skapat ett mycket nära samarbete med Arbetsförmedlingen, den tredje sektorn, företag och vanliga människor i kommunen. Det är inte bara anställda inom kommunen som jobbar målmedvetet och strategiskt med integration, utan stora delar av samhället. Det finns heller inga tydliga gränser för vem som gör vad, utan alla gör helt enkelt så mycket de kan. Detta samarbete och engagemang innebär att de utrikes födda i Storuman har lätt att skapa sig sociala nätverk, skaffa praktikplatser och även få hjälp med språkinläringen. Alla flyktingar som kommer till kommunen får delta i arbetspraktik. Ett viktigt skäl till detta är att kommunen inte stirrat sig blind på att det egentligen är Arbetsförmedlingen och lotsarnas uppgift att ordna praktikplatser, utan i stället väljer att samarbeta med dem.

– Om Arbetsförmedlingen ska sköta hela den här biten skulle det inte se ut som det gör nu. Varje tjänsteman har så många att ta hand om att de inte hinner vara ute och ragga praktikplatser på samma sätt som vi gör. De har heller inte det breda kontaktnät som jag och min personal har, säger Kaarina Åström.

Målet är däremot inte att de nyanlända ska komma ut i praktik så fort som möjligt, utan först efter att de läst svenska ett tag. Enligt Kaarina Åström är detta en nödvändighet för att arbetsgivarna ska vara villiga att ta emot praktikanter som läser SFI. På det här sättet får kommunen även en chans att göra SFI:n mer yrkesinriktad och anpassad efter de krav som faktiskt finns ute bland arbetsgivarna.

– I dag säger vi att man bör ha läst ett tag på A-kursen, kanske även börjat på B-kursen, innan man deltar i praktik. SFI pågår sedan parallellt med praktiken och vi försöker få en bra samverkan med praktikplatserna. Arbetsgivarna ska till exempel kunna säga att någon av våra elever inte förstår vad "skruvmejsel" eller "blöjor" betyder, och då plockar lärarna in orden i kursen.

Förutom att kommunen arbetar hårt för att de utrikes födda ska komma i kontakt med lokala företag och arbetsgivare genom praktik jobbar man även målinriktat med att de ska komplettera sina nätverk med rätt myndighetspersoner, föreningar och helt vanliga orsbor. Nina Wallin är integrationsassistent i kommunen och berättar att arbetet med att få in de nyanlända i föreningslivet och lokalsamhället börjar i princip så fort de landat.

– När de kommit till kommunen brukar vi ha ett integrationssamtal med dem. Vi frågar om personuppgifter, närmast anhöriga och även vilka intressen de har. Just det där med intressen är jätteviktigt att inventera, de måste få ett annat sammanhang i samhället än bara SFI:n. Säg att någon är intresserad av thaiboxning. Just det kanske inte finns här, men väl korpenboxning. Då går vi dit och visar dem klubben och ser till att någon tar emot dem. Sedan är det upp till dem att ta det vidare.

Kommunen har även haft hjälp av församlingen för att de utrikes födda ska få vänner bland lokalbefolkningen och öva svenska. Så fort de första flyktingarna började anlända för några år sedan blev diakonen Ewa Klarström-Karlsson en både välkommen och vanlig syn på SFI-lektionerna. Efter ett tag började Ewa Klarström-Karlsson även ordna middagar på församlingen där antingen nyanlända eller orsbor fick laga mat, och sedan umgås runt borden.

– Jag samarbetade med SFI så de kunde få ledigt för att förbereda maten. Det blev lite som en praktik. Kommunen tycker att det är bra att de inte bara går hem och umgås med de egna när de slutar för dagen, utan att de kommer ut och ser något annat. De tränar ju svenska och blir en del av samhället. Att samlas över en middag blir en bra mötesplats, man börjar lätt prata med varandra. Mina flyktingar har redan sagt att de fått svenska vänner som de träffat här, framförallt runt matborden.

Hur väl har då Storuman, med allt detta målmedvetna arbete, lyckats få invandrare att stanna kvar och klara av sin egen försörjning?

– Alla våra tidigare elever, både flyktingar, anhöriginvandrare och arbetskraftinvandrare, har jobb. Jag har gjort en mätning, och från augusti 2010 till oktober 2013 har 30 procent av de som kommit hit flyttat från kommunen. En enda av de som flyttat har i dag jobb, de andra har försörjningsstöd. Och den främsta orsaken till att de flyttat är att komma nära släkt, vänner och andra landsmän i storstäderna. De flyttar också för att de upplever att det finns för lite folk och för lite shopping här, säger Kaarina Åström.

Det största hotet mot att denna goda start ska fortsätta är enligt Kaarina Åström att den tvååriga etableringsperioden egentligen är för kort.

”Att samlas över en middag blir en bra mötesplats, man börjar lätt prata med varandra. Mina flyktingar har redan sagt att de fått svenska vänner som de träffat här, framförallt runt matborden.”

Ewa Klarström-Karlsson,
Diakon, Svenska Kyrkan

– Två år är alldeles för kort. Att lära sig ett språk på djupet tar 5–6 år. Man kan kanske inte begära det här av staten, men många som kommer till Sverige har en väldigt kort skolbakgrund. Vissa fixar att lära sig språket och komma in i samhället på ett år, men för majoriteten tar det längre tid än så. Konsekvensen av att etableringsperioden är för kort blir att man inte känner sig trygg i språket eller samhället innan perioden är över. Och eftersom man inte knutit tillräckligt många kontakter vill man så fort som möjligt flytta ihop med släkt och vänner. Resultatet blir de väldigt segregerade bostadsområdena vi ser i våra storstäder i dag.

För vissa tar det däremot inte så länge att lära sig språket. Peter Chibango kom till Sverige från Demokratiska republiken Kongo för två år sedan. För ett år sedan fick han en kommunplacering i Storuman, men när han började SFI kunde han redan svenska.

– Det var inte så svårt att lära sig. Jag lärde mig svenska på nätet medan jag väntade på beslutet om uppehållstillstånd från Migrationsverket. Sedan skrev jag ett prov på SFI och fick betyg upp till kurs D. Så jag klarade hela SFI på en gång.

I dag jobbar Peter Chibango bland annat som hjälplärare på SFI. Han tycker också det finns en social fördel med att bo i en så liten ort som Storuman.

– Integrationen fungerar bra eftersom det är lättare att lära känna människor här, alla känner alla. Det är lättare att få vänner på en mindre ort än i en storstad.

Sunne

Sunne är en Värmlands 16 kommuner med en befolkning på cirka 13 000 personer. De största arbetsgivarna är förutom offentlig sektor Tetra Pak och Rottneros bruk. Näringslivet domineras dock av små företag inom bland annat papper- och skogsindustri samt turism och verkstadsindustri. Enligt Ola Persson (C), kommunalråd i Sunne, har näringslivsstrukturen med få stora arbetsgivare även satt sin prägel på befolkningen.

– Det har inte funnits några stora arbetsgivare här så människorna är vana att försörja sig själva. Vi har en massaindustri, men det som är unikt med Rottneros bruk är att de knappt aldrig ägt någon egen skog utan förlitat sig på det lokala jord- och skogsbruket och leveranser därifrån. Det normala är annars att bruken äger skogen.

Kommunen sätter heller inte sitt hopp till några större företag när det gäller den framtida tillväxten. I stället ser man att det är just hos de mindre företagen, med 1–5 anställda, som potentialen finns. Kommunen jobbar också medvetet med att uppmuntra nyföretagande och skapa ett bra företagsklimat – Sunne brukar ha en hög placering i Svenskt Näringslivs företagsklimatsrankning. De senaste åren har man även haft en arbetslöshet som legat klart under riksgenomsnittet. Sunnes utmaning handlar mer om att se till att det finns tillräckligt med människor i kommunen som startar nya företag och som kan jobba i dessa.

– I mitten av 1990-talet var vi 14 000 invånare, nu är vi 13 000. I början av 2000-talet låg befolkningen på en stabil nivå, men sedan 2009–2010 har vi backat med mellan 50 och 100 personer per år. Därför är det så viktigt att jobba med integration; att få människor att komma hit och verkligen ta tillvara dem, inte se dem som en belastning. Invandringen är verkligen en möjlighet för oss om vi hanterar den bra, säger Olle Edgren, kommunchef i Sunne.

För trots att befolkningstrenden är negativ hoppas kommunen kunna vända på den, vilket man anser måste ske genom en ökad inflyttning av utrikes födda. Målet är att på sikt bli 15 000 invånare. Dessutom behöver kommu-

nen enligt Olle Edgren inte bara en större utan även en mer mångkulturell befolkning.

– Sunne är ett homogent samhälle så det finns plats för nya människor och nytänkande. Jag tror det är en förutsättning för att vi ska utvecklas som samhälle. Det behövs ett tillskott av nya kulturer så att vi inte stagnerar i gamla strukturer.

I dag är 6,2 procent av kommunens invånare födda utomlands, jämfört med ett riksgenomsnitt på 15,4 procent. De låga siffrorna beror till stor del på att Sunne under många år och fram till alldeles nyligen inte tog emot några flyktingar på grund av brist på lämpliga bostäder. För de utrikes födda som valt att komma till och stanna i Sunne har det däremot gått relativt bra. 2012 förvärvsarbetade 72 procent av de som kommit till kommunen som flyktingar, vilket är en avsevärt mycket högre siffra än riksgenomsnittet på 54 procent.

Sunne har haft framgång med de flyktingar som kom till kommunen från bland annat Chile på 1980- och 1990-talet. Och med start strax innan julen 2013 har en ny våg av flyktingar börjat anlända till kommunen, denna gång i första hand från Syrien. Från att inte ha tagit emot några flyktingar på flera år anlände på kort tid över 100 flyktingar till en förläggning i Rottneiros. Kommunen har sedan dess utmärkt sig på framförallt två sätt: ett stort engagemang från civilsamhället och mycket tidiga insatser för att hjälpa dessa personer lära sig svenska, skaffa sig ett socialt nätverk samt klara av att försörja sig själva.

Ett problem med Sveriges integrationspolitik är att det ofta tar väldigt länge från att de asylsökande anländer till Sverige tills att de får börja studera svenska, lära sig hur samhället fungerar och påbörja jobbet med att säkra sin egen försörjning. Dels drar ofta processen med att få uppehållstillstånd ut på tiden, dels finns det en stor brist på anvisningsbara kommunplatser vilket gör att många sitter fast på en flyktingförläggning i flera månader innan de får komma ut i samhället. Och när de väl fått en bostad kan det ta månader innan de får påbörja SFI och samhällsorientering. Det är lätt hänt att de första månaderna eller det första halvåret mer eller mindre spenderas på en flyktingförläggning, utan någon relevant kontakt med det svenska samhället och utan något meningsfullt att göra. I Sunne har man undvikit detta genom att vanliga medborgare engagerat sig i att ge de asylsökande som kommit till kommunen bästa möjliga start på sitt nya liv. Precis innan de första flyktingarna anlände till Sunne vintern 2013 skapades Facebookgruppen *Med hjärtat i Sunne*. Gruppen har framförallt inriktat sig på att hjälpa de som bor på flyktingförläggningen att lära sig svenska och skapa mötesplatser där de nyanlända flyktingarna och vanliga ortsbor kan träffas.

I dagsläget har man riktat in sig på två aktiviteter: svensktjänning och fredagsfika. Två gånger i veckan åker frivilliga, vissa av dem lärare och andra inte, ut till förläggningen och övar svenska med de nyanlända flyktingarna. Och trots att undervisningen är väldigt spontan till naturen och trots att man bara hållit på i ett par månader ser man redan tydliga resultat.

– Vi har en kille, en läkare, som efter drygt två månader pratar svenska, innan han ens börjat på SFI. Han har övat stenhårt på egen hand tre timmar om dagen. Sedan är svenskatjänningen ett ganska bra sätt att träffas. Det är lite så vi arbetar, vi hittar på en massa anledningar att träffas och vips så uppstår en kontakt. Vi vill att folk ska förstå att det inte är farligt att vara på ett ställe där flyktingar bor. Många tror att man inte får vara här, men det är bara att komma hit när som helst och ta en fika, säger Sophie Drugge, en av initiativtagarna till gruppen.

Modar, som kom till flyktingförläggningen i Rottneros för tre månader sedan efter att ha flytt från Syrien, har tidigare arbetat som kläddesigner och fotograf. Han säger att *Med hjärtat i Sunnes* insatser är mycket viktiga.

– På fredagsfiket får vi träffa nya människor varje vecka. Vi sitter och pratar och dricker kaffe. De är glada jämnt och även intresserade av att lyssna på våra berättelser om vilka problem det finns i Syrien. Att de kommer ut hit och håller svensklektioner två gånger i veckan är också jättebra. Vi kommer att lära oss svenska innan vi ens börjat på SFI.

Arbetet med att sammanföra de nyanlända med orsbor har även lett till konkreta resultat i form av praktikplatser och arbetsplatsbesök. Bland annat fick några chansen att praktisera i köket på en skidort, medan de fem läkare som finns bland flyktingarna blev inbjudna av sjukhuschefen i Torsby för ett arbetsplatsbesök. Något som både kommunen och människorna bakom *Med hjärtat i Sunne* däremot är tydliga med är att det gäller att hålla i sär rollerna. Frivilliga kan och ska inte göra allt. Samtidigt menar Sophie Drugge att det finns saker som frivilliga gör mycket bättre än kommunen, Arbetsförmedlingen, lotsar och andra aktörer som får betalt för att arbeta med integration.

– När det handlar om gemenskap och vänskap ska arbetet vara frivilligt. Det ska inte vara någon på ett företag som får betalt för att ordna fika. Då kommer man inte åt det vänliga mottagandet och gemenskapen som uppstår när det sköts av frivilliga.

Varför har då frivilliga krafter tagit ett så stort ansvar för flyktingarna i Sunne? Och finns det något andra kommuner kan göra för att det ska uppstå något liknande hos dem? Enligt både kommunledningen och de

”Vi fick höra att det fanns så mycket kompetens bland flyktingarna som vi verkligen behöver i kommunen: läkare, tandläkare, sådana som jobbat med jordbruk. Om tre månader kan de ha fått sitt uppehållstillstånd, och då får de flytta vart de vill. Har de under dessa tre månader inte förstått hur bra Sunne är, utan bara fått sitta ute på flyktingförläggningen, då önskar de inget annat än att få flytta härifrån.”

Ewa Larsson, landsbygdsutvecklare
och företagsrådgivare i Sunne kommun

som engagerat sig för flyktingarna ligger svaret dels i kommunens näringsstruktur, goda företagsklimat och höga samhällstillit, dels i att man lyckats få till ett bra samarbete med den privata företagare som driver flyktingförläggningen.

– Man måste skapa förutsättningar för möten. Det ska vara enkelt för frivilliga att engagera sig. Man måste också göra det möjligt att besöka flyktingförläggningar. På vissa platser får frivilliga inte komma in, och det är jättetråkigt. Det är viktigt att ha en bra dialog med ägaren till boendet, för det handlar ofta om privata boenden. Det måste finnas kommunikation, och det har vi verkligen här, säger Sophie Drugge.

Sunne sätter som sagt stort hopp till de små företagen när det gäller att skapa tillväxt och arbetsplatser i framtiden, och man arbetar målmedvetet med att utrikes födda ska starta och driva många av dessa företag. Bara några veckor efter att flyktingarna anlände till Sunne julen 2013 körde kommunen, tillsammans med statliga Almi och den ideella föreningen Communicare, igång en starta eget-kurs ute på flyktingförläggningen.

– Vi fick höra att det fanns så mycket kompetens bland flyktingarna som vi verkligen behöver i kommunen: läkare, tandläkare, sådana som jobbat med jordbruk. Om tre månader kan de ha fått sitt uppehållstillstånd, och då får

de flytta vart de vill. Har de under dessa tre månader inte förstått hur bra Sunne är, utan bara fått sitta ute på flyktingförläggningen, då önskar de inget annat än att få flytta härifrån, säger Ewa Larsson, landsbygdsutvecklare och företagsrådgivare i Sunne.

I mitten av januari, ungefär en månad efter att de flesta hade anlänt, drog man således igång kursen med en heldag ute på flyktingförläggningen.

– Det var väldigt många som var intresserade och såg möjligheten att starta företag i Sverige. Det finns en annan inställning till företagande bland många invandrare. För dem är det mer en självklarhet att dra igång en egen verksamhet, säger Sebastian Hildén, företagscoach på Communicare.

16 personer valde att gå kursen, och bland deltagarna uppstod det snabbt flera konkreta idéer.

– Många av flyktingarna sitter på kompetenser vi behöver, framförallt när det gäller kontakter med utlandet och exporthandel. Vid första kurstillfället fanns det några läkare bland kursdeltagarna. Veckan innan hade jag besökt ett företag i Sunne som tar fram journalsystem till vårdcentraler. Då kom vi på en idé: läkarna från Syrien har ingen aning om hur ett svenskt journalsystem ser ut, så jag kopplade ihop dem med det här företaget. De fick komma och titta på systemet och genast växte en tanke fram: kanske det går att utveckla en produkt som går att exportera? Att man kan sälja ett system till Syrien, Nordafrika eller Sida. Nu har de jobbat vidare på egen hand, och vi får se vad det resulterar i, säger Ewa Larsson.

Förutom att exportera journalsystem jobbar de nyanlända flyktingarna i Sunne även med att öppna tandläkarmottagning, exportera utsäde till Melanöstern, öppna en reklambyrå samt starta företag inom grafisk design. Genom kursen får deltagarna i första hand hjälp med olika praktiska problem som uppstår och att komma i kontakt med rätt personer.

Botkyrka

På många sätt är Botkyrka raka motsatsen till både Sunne och Storuman. Medan de två senare hör till de kommuner med lägst andel utrikes födda är Botkyrka Sveriges mest mångkulturella kommun. 39 procent av invånarna är födda utomlands och över hälften har utländsk bakgrund. Dessutom är inte de utrikes födda företrädesvis från samma land eller pratar samma språk, som till exempel är fallet i Södertälje eller Haparanda, utan befolkningen är oerhört blandad. Till skillnad från Sunne och Storuman har Botkyrka heller inga problem med utflyttning eller en liten befolkning i arbetsför ålder, utan kommunen har upplevt en kraftig befolkningstillväxt under lång tid. Som en del av Storstockholm tillhör man även ett av norra Europas mest dynamiska tillväxtområden samt största och snabbast växande arbetsmarknader.

Jämfört med många andra liknande kommuner och områden är de utrikes föddas situation i kommunen relativt bra. 2012 var förvärvsintensiteten bland de födda utanför EU som invandrat mellan 2006 och 2009 drygt 58 procent, vilket är en högre siffra än nästan 90 procent av Sverige kommuner. Trots detta är de utrikes föddas situation i Botkyrka långt ifrån perfekt. Arbetslösheten bland kommunens invandrare må vara lägre än i andra, jämförbara kommuner, men den ligger fortfarande på en hög nivå jämfört med de inrikes födda. Dessutom är Botkyrka en mycket segregerad kommun, där andelen utrikes födda är mycket hög i områden som Alby och Fittja, samtidigt som den är låg i till exempel Tullinge. Kommunstyrelsens ordförande i Botkyrka, Katarina Berggren (S), säger att den mångkulturella befolkningen i sig är en stor tillgång, men att man i likhet med resten av Stockholm och Sverige hittills varit för dålig på att utnyttja den.

– I Botkyrka talas över 100 språk. Det finns en fantastisk språkbank i vår kommun som både företag som vill jobba internationellt och kommunen kan dra nytta av. Men som bland annat OECD pekat på i rapporter är vi i Stockholmsregionen dåliga på att dra nytta av den kompetens som finns bland våra invånare. Arbetslösheten är ju till exempel på tok för hög. Vi kan inte acceptera att den är så här hög, säger hon och fortsätter:

– Boendesegregationen är också en stor utmaning för oss. Fittja är en stor stadsdel, men trots detta finns det inte en enda bostadsrätt där. På samma gång finns det mycket få hyresrätter i områden där inkomsterna är höga, som i Tullinge och Grödinge. Vi måste vara självkritiska till vad det här har lett till i form av boendesegregation. Vi vill se till att våra invånare har jobb, men vi vill också bryta upp den här segregeringen.

För att komma tillrätta med arbetslösheten och boendesegregationen har Botkyrka under en lång tid arbetat med integrationsfrågor. Men eftersom en så stor andel av kommunens invånare har utländsk bakgrund har detta arbete fått en speciell karaktär. Det rör sig nämligen inte om åtgärder som riktar sig mot en liten minoritet i samhället, vilket är fallet i de flesta kommuner, utan åtgärder riktade mot majoriteten av kommunens invånare. Bland annat därför har man slutat prata om integration, utan i stället om att skapa ett interkulturellt Botkyrka. Många av Botkyrkas utrikes födda har bott i Sverige i årtionden, och i stället för att prata om att dessa ska "integreras" i det svenska samhället fokuserar man på interkulturalitet där man ska öka rörligheten, samspelet och sammanhållningen mellan samhällets olika grupper. 2010 antog kommunen sin "Strategi för ett interkulturellt Botkyrka". Slutmålet för strategin är ambitiöst. Inom loppet av 15 år ska den ha bidragit till att de skillnader vi i dag ser mellan utrikes och inrikes födda i form av arbetslöshet och inkomster helt ska ha försvunnit i Botkyrka.

– Strategin är snart fem år gammal, och om ytterligare fem år är målet att den etniska mångfalden ska ses som en grund för tillväxt och utveckling. Det är en ganska spetsig målsättning, men vi vill inte nöja oss med mindre. Vi är inte där än. Men om Stockholm ska fortsätta att vara en tillväxtmotor för hela Sverige måste vi dra nytta av våra kommuninvånare, säger Katarina Berggren.

Att ha en uttalad strategi och uttalade långsiktiga målsättningar säger hon är helt nödvändigt.

– För att strategin ska vara långsiktigt hållbar krävs det även en tydlig målbild. För att nå den kan man sedan jobba med kortsiktiga insatser och pröva olika metoder för att se om man är på väg i rätt riktning. För oss som är förtroendevalda är det viktigt att veta vad vi ska sträva efter. Det styr också hur vi använder våra resurser. Sedan har Botkyrka kommun 6 000 medarbetare och då krävs det långsiktighet och tydlighet.

Målen ska man nå genom att bland annat arbeta mot diskriminering och segregation, med arbetsmarknads-, utbildnings- och kompetensförsörjningsfrågor, samt för att kommunen anställer och befordrar personer med utländsk bakgrund. Framförallt har man valt att satsa mycket på att hjälpa

”För att strategin ska vara långsiktigt hållbar krävs det även en tydlig målbild. För att nå den kan man sedan jobba med kortsiktiga insatser och pröva olika metoder för att se om man är på väg i rätt riktning.”

Katarina Berggren (S), kommunstyrelsens ordförande i Botkyrka

kommuninvånarna, inte minst de nyanlända, att komma in på arbetsmarknaden så fort som möjligt, främst genom att satsa på utbildning.

– Ett exempel är att vi satsat på 100 resursjobb där personer som tidigare haft försörjningsstöd erbjuds anställning i kommunen. Vi jobbar också mycket med kompetensutveckling. Vi har ett vägledningscenter för vuxenstudier samt ett arbets- och kompetenscenter. Vi invigde ett näringslivscenter för några veckor sedan, och vi har startat ett näringslivsforum där vi bjuder in hela näringslivet för att diskutera aktuella frågor som arbetskraftsbehovet och företagsetableringar.

På frågan om vad som hittills fungerat bäst svarar Katarina Berggren just satsningarna på vuxenutbildning.

– Komvux är jätteviktigt. På ett nationellt plan har man tyvärr dragit ner väldigt mycket på just vuxenutbildningen. Det finns ingen riktig långsiktighet där. Många som kommer till Sverige behöver bygga på sin utbildning eller få sina kunskaper validerade. Här skulle vi önska att staten tog ett större ansvar. Just vårt vägledningscenter för vuxenstudier har fungerat väldigt bra. Det har visat sig mycket uppskattat och något som faktiskt leder till vidare studier.

En del av strategin är att Botkyrka ska utveckla ett regionalt samarbete som gör att nyanlända snabbare blir självförsörjande. Man har ett samarbete redan i dag, men Katarina Berggren säger att man bör kunna samarbeta mer.

– Vi har ett samarbete inom Södertörnsområdet där vi är åtta kommuner med sammanlagt 400 000 invånare. Bland annat har vi ett projekt *Matching Södertörn* där vi matchar kommuninvånarnas kompetens med de behov som finns på arbetsmarknaden. Sedan är det ett mer trevande samarbete i kommunförbundet Stockholms län. Men det är viktigt att samarbeta. Hela Stockholm är en enda arbetsmarknads-, bostads-, och utbildningsregion. Våra invånare rör sig hela tiden över kommungränserna. Botkyrka är en kommun som människor från många olika länder flyttat till ända sedan 1950-talet. Vi har en upparbetad vana och kompetens att jobba med nyinflyttade. Jag tror att vi skulle kunna dela med oss mer av våra erfarenheter.

Som nämndes tidigare har Botkyrka en stor utmaning i den boendesegregation som finns i kommunen. Detta är ett gammalt problem, men det är först på senare år man börjat ta tag i det på allvar. Grundtanken är att genom nybyggnation, upprustning och att möjliggöra andra typer av boendeformer där dessa saknas få till en större socioekonomisk blandning i de olika kommundelarna.

– Vi har gett i uppdrag att ta fram 100 villatomter i de norra stadsdelarna. Det är många som vill förverkliga sin villadrom, men det har inte varit möjligt i till exempel Alby tidigare. Jag är övertygad om att dessa tomter kommer att gå åt som smör i solsken. Vi måste göra det möjligt för folk som får högre inkomster och vill lägga mer pengar på sitt boende att stanna kvar i stadsdelen, och inte behöva flytta. Vi satsar också på att bygga nya hyresrätter i Tullinge och Tumba, som nästan helt saknar sådana. Sedan finns det ingen annan kommun i Sverige som har en lika stor andel miljonprogramslägenheter som vi. Staten tar inget ansvar för renoveringen av dessa, så det får vi sköta på egen hand. I december i fjol var det även inflyttning i de första nya lägenheterna som byggts i Fittja och Hallunda på 40 år, vilket ju inte är klokt. Vi har gett oss tusan på att lösa det här, och det handlar om långsiktigt arbete.

En nackdel med boendesegregationen kombinerat med den mer anonyma tillvaron i en storstad är att det är svårare för de utrikes födda som kommer till Botkyrka att skapa ett nätverk bestående av personer etablerade i Sverige. I kommuner som Sunne och Storuman är det nästan oundvikligt för inflyttade och ortsbor att stöta på varandra i mataffären, på kaféer eller i de få samlingslokaler som finns. I Stockholm sätter de flesta etablerade svenskar som bor i innerstan aldrig sin fot i Fittja, Alby eller Hallunda. På samma sätt kan personer som bor på dessa ställen leva ett helt liv utan att knappt träffa några etablerade svenskar eller ens lära sig det svenska språket. I kommuner som Botkyrka uppstår sällan mötesplatser där nyanlända

och etablerade kan träffas spontant, utan de måste skapas genom ett mer organiserat och målmedvetet arbete.

Det har de senaste tio åren funnits många exempel på projekt som försökt föra ihop nyanlända med svenskar, i synnerhet där de senare fått agera yrkesmentorer. Vissa av dem organiseras i offentlig regi, som till exempel Länsstyrelsernas flyktingguider, medan andra är helt privata, som det sociala företaget *Mitt Liv*. Många projekt och initiativ har varit framgångsrika, i synnerhet de som riktat sig till nyanlända med högre utbildning och där relationen mellan mentor och adept varit kollegial eller vänskaplig. Problemet är att nyanlända akademiker utgör en mindre andel av de utrikes födda i Sverige som är i behov av att stärka sina sociala nätverk, öva sin svenska eller bryta ett utanförskap. Dessutom har många av dessa initiativ just drivits i projektform, vilket inneburit att de allra flesta, oavsett hur väl de fungerat, lagts ner när pengarna från den Europeiska socialfonden (ESF), Ungdomsstyrelsen, eller vem som nu agerat finansiär, sinat. Det här har gjort att viktiga kunskaper, erfarenheter och människor som även i fortsättningen är intresserade av att jobba frivilligt inte tagits tillvara.

Nystartade *Kompis Sverige* är en i sammanhanget intressant verksamhet. Detta både tack vare den målgrupp man valt, sitt sätt att arbeta och ambitionen att skapa en både hållbar och växande verksamhet. *Kompis Sverige* är sprunget ur Röda korsets *Yrkeskompis*, ett ESF-finansierat projekt som lades ner 2012. Tanken med projektet var att utifrån ålder, kön, utbildning, yrkeserfarenhet, mål, familjesituation och fritidsintressen para ihop nyanlända med etablerade mentorer. 2013 valde några personer som jobbat med *Yrkeskompis* att starta efterföljaren *Kompis Sverige*. I oktober 2013 tecknade man ett avtal med Botkyrka kommun, som i dag finansierar verksamheten. Därmed riktar *Kompis Sverige* i dagsläget in sig på nyanlända som bor i just Botkyrka. På sikt är dock planen att skala upp verksamheten och etablera sig i så många kommuner som möjligt i Sverige.

– Vi matchar ungefär enligt samma grundstruktur som *Yrkeskompis*, men vår målgrupp är bredare. Vi riktar oss mot nyanlända, men nästan vem som helst kan definiera sig som nyanländ. Man behöver inte ha bott i Sverige från noll till tre år eller vara inskriven på Arbetsförmedlingen. Det enda som krävs är att du har uppehållstillstånd och själv känner att du är oetablerad i Sverige. Om man tittar på hur det ser ut i dag har vi en jättestor grupp som bott i landet 25–30 år och av olika anledningar inte kommit in i samhället, säger verksamhetsledaren och en av initiativtagarna till *Kompis Sverige*, Natassia Fry.

– Dessa personer skäms ofta över att de kan dålig svenska, men det finns vanligtvis en bra förklaring till varför det är så. Speciellt i Botkyrka är det så segregerat att i till exempel Alby kan du ofta klara dig utan svenska. Du jobbar med landsmän, och även de som jobbar på vårdcentralen, i mataffären och i skolan där dina barn går kan arabiska. Men sedan kanske du blir arbetslös för att företaget du jobbat för går dåligt, och för att få ett nytt jobb krävs det att du lär dig svenska, säger den andra verksamhetsledaren och initiativtagaren, Pegah Afsharian.

Förutom att man vidgat målgruppen bland de utrikes födda ser man också etablerade svenskar som sin målgrupp. Syftet med att skapa mötesplatser där nyanlända och etablerade kan träffas är nämligen till lika stor del att vidga de redan etablerade svenskarnas nätverk och utöka deras kunskaper som att hjälpa de nyanlända med samma saker. Därför försöker man se till att flera av de kostnadsfria aktiviteter som erbjuds till de som matchas med varandra äger rum ute i en förort, inte bara i innerstaden. De nyanlända rekryteras från SFI i Botkyrka, medan de etablerade söker upp *Kompis Sverige* själva.

– Vi börjar sedan med att ha djupintervjuer med alla personer där processen ser likadan ut för båda målgrupper. Här frågar vi om de har familj, vad de jobbar med och vilka intressen de har. Vi matchar sedan de som har familj med varandra, män med män, kvinnor med kvinnor och ofta, men inte nödvändigtvis, de med samma yrkesbakgrund. När vi sedan hittar två personer som vi känner har goda förutsättningar att bli vänner på riktigt kontaktar vi dem och berättar lite om den andra profilen. Känner de att de vill träffa den här personen blir de inbjudna till en första träff, oftast i grupp, säger Natassia Fry.

Under den korta tid man hållit på har man hunnit matcha över 100 par, och även om det är för tidigt för att dra några slutsatser har inledningen varit lovande. Förutom att de fått svenska kompisar upplever de nyanlända i första hand att de fått stor hjälp med att öva upp sin svenska samt öka sin förståelse för och sina kunskaper om det svenska samhället. Flera av de nyanlända har uppgett att de pratar mer svenska med sin kompis när de träffas än under en hel vecka på SFI. Dessutom finns det mycket som tyder på att de lär sig betydligt mer om hur det svenska samhället fungerar genom en svensk kompis än genom den kommunala samhällsorienteringen.

Avslutande kommentarer

Det finns få andra samhällsfenomen som har en så stor potential att skapa tillväxt, export, innovation, allmän utveckling och förbättrade offentliga finanser i landets kommuner som invandringen. De senaste årtiondena har det lagts ner massor med energi på att ta tillvara denna potential, men än så länge har man inte lyckats fullt ut. Många som flyttar till Sverige får inte rätt förutsättningar att lära sig språket, skaffa sig ett socialt nätverk, förstå hur det svenska samhället fungerar, hitta ett jobb eller starta ett företag. Denna skrift pekar på ett antal orsaker till varför det fortfarande är så, och framförallt vad man i landets kommuner kan göra för att underlätta utrikes föddas väg in på den svenska arbetsmarknaden och i det svenska samhället.

Det har sedan länge varit känt att en viktig orsak till att många utrikes födda inte lyckas ta sig in på arbetsmarknaden är brist på sociala nätverk. En av de bärande tankarna med 2010 års etableringsreform var att införa privata etableringslotsar, vars uppgift skulle bli att stärka de nyanländas nätverk. Problemet är att man fokuserat för mycket på ett nätverksbyggande som består av ytliga och ojämlika kontakter människor emellan samt att man i för stor utsträckning försökt professionalisera detta arbete. Exemplet Storuman, Sunne och Botkyrka visar hur viktigt det är att även möjliggöra positiva möten mellan människor på lika villkor och utan större inblandning från myndighetspersoner eller andra professionella aktörer. Kort sagt: att göra det lättare för utrikes och inrikes födda att lära känna varandra och bli vänner. Detta är nog så viktigt som att försöka stärka de nyanländas nätverk genom arbetspraktik, studiebesök eller mentorer.

Erfarenheterna från både Sunne och Storuman visar att detta arbete dessutom inte är speciellt svårt och att det knappt kostar skattebetalarna ett enda öre. Det viktigaste kommunen kan göra är att öppna upp verksamheten och uppmuntra de frivilliga krafter som faktiskt vill hjälpa till. Dels handlar det om verksamheter i egen regi, som SFI, men också om att försöka se till att flyktningförläggningar är tillgängliga för allmänheten. Att som i Storuman inventera vilka intressen de som kommer till kommunen har och sedan ge dem en liten knuff mot en lokal förening eller aktivitet de kan vara intresserade av, är också ett synnerligen kostnadseffektivt sätt att

bedriva integrationspolitik på. På större orter kan det vara en tuffare utmaning att skapa dessa mötesplatser där inrikes och utrikes födda kan träffas, men även där kan organisationer som till exempel *Kompis Sverige* vara till stor hjälp.

Dessa möten mellan nya och etablerade invånare skapar sedan en mängd fördelar. De leder till en förbättrad språkinläring och förståelse för det svenska samhället, vilket både avlastar och kompletterar SFI-undervisningen och samhällsorienteringen. Ett större socialt nätverk ökar också chanserna att få ett arbete som motsvarar personens kompetens. Att ha många vänner och bekanta på en ort är även ett viktigt skäl till att man stannar kvar. Och ju fler utrikes födda som rotar sig och väljer att stanna kvar på den ort de först kom till när de flyttade till Sverige, desto mindre blir problemen med utanförskap, trångboddhet, fattigdom och segregation runt våra storstäder. Dessutom drar även den etablerade delen av befolkningen stor nytta av dessa möten genom ökade kunskaper om andra länder och kulturer, minskade fördomar och, förstås även i deras fall, ett större kontaktnät.

Skriften bekräftar också något som påpekats många gånger tidigare: bristande kunskaper i det svenska språket är och förblir ett av de absolut viktigaste hindren till att utrikes födda etablerar sig på den svenska arbetsmarknaden genom att starta eget företag eller jobba med det de är utbildade till. Att involvera frivilliga och skapa mötesplatser där invandrare och redan etablerade kan träffas är en stor hjälp i språkinläringen, men det behövs förstås också regelrätt språkundervisning genom SFI. Något den här skriften visar, är hur viktigt det är för kommunerna att söka samverka när det kommer både till SFI och samhällsorienteringen. Om kommunen försöker göra allt själv blir det ofta för dyrt och riskerar man få långa väntetider och sämre kvalitet. Med sin ringa befolkning och långa avstånd har egentligen Storuman en stor nackdel när det kommer till att erbjuda SFI och samhällsorientering, men med ett stort mått av flexibilitet och ett omfattande samarbete med grannkommunerna, det lokala näringslivet och föreningar har man lyckats vända det till en fördel.

Till sist visar också erfarenheterna från Sunne, Storuman och Botkyrka hur viktigt det är att tänka långsiktigt kring invandringen och framförallt att koppla ihop den med tillväxt, kompetensförsörjning och företagande. De flesta kommuner har som mål att ha bra offentliga finanser, och vill säkerställa att det finns tillräckligt med arbetskraft för viktiga näringar och sektorer samt få fler växande företag. De utrikes födda som flyttar till en kommun är en viktig pusselbit i denna ekvation och det här ska också genomsyra hela integrationsarbetet.

Storuman är i stort behov av fler invånare och arbetskraft, och därför gör man allt i sin makt för att de som kommer som flyktingar till kommunen ska trivas och vilja bo kvar. Sunne har ett tydligt mål om att mindre företag ska stå för den framtida tillväxten, och därför erbjuder man flyktingarna på en förläggning i kommunen en företagskola bara några veckor efter att de kommit till Sverige. Också Botkyrka, med sin långsiktiga strategi och tydliga målbild om ett interkulturellt Botkyrka, visar upp ett helhetstänk och en långsiktighet kring integrationsfrågan, med ambitionen att involvera så många delar av kommunen och samhället som möjligt i arbetet med att skapa bra förutsättningar för de utrikes födda att komma in i samhället och på arbetsmarknaden.

Referenslista

Attström, Karin (2007), "Discrimination against Native Swedes of Immigrant Origin in Access to Employment". Geneve, International Labour Office.

Hojem, Petter (2010) "Svenska kommuners behov av invandring", FORES Policy Paper 2010:2. FORES, Stockholm.

Jansson, Li (2013) "En chans att göra skillnad", Ekerlids förlag, Stockholm.

Kamali, Masoud (1999), "Varken familjen eller samhället – En studie av invandrarungdomars attityder". Carlssons bokförlag, Stockholm.

Legrain, Philippe (2013), "Invandrare – vi behöver dem". FORES/lvrig, Stockholm.

Magnusson Turner, Lena (red) (2008), "Den delade staden". Borea bokförlag, Umeå.

Rosenqvist, Fredrik (2011) "Etableringsreformens 100 första dagar", FORES Policy Paper 2011:2. FORES, Stockholm.

Rosenqvist, Fredrik (2012), "Två år med etableringsreformen", FORES Studie 2012:9. FORES, Stockholm.

SCB, Registerdata för integration.

SCB (2014), "Sveriges framtida befolkning 2014–2060". Statistiskt meddelande.

SKL (2013), "Ett hållbart asyl- och flyktingmottagande", PM 12/7517.

Segendorf, Åsa Olli och Teljosuo, Tommi (2011) "Sysselsättning för invandrare – en ESO-rapport om arbetsmarknadsintegration." Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2011:5.

Intervjuer

Ola Persson, kommunstyrelsens ordförande i Sunne, och Olle Edgren, kommunchef. Intervju i Sunne den 4 mars 2014.

Ewa Larsson, landsbygdsutvecklare och företagsrådgivare i Sunne, och Sebastian Hildén, företagscoach på Communicare. Intervju i Sunne den 4 mars 2014.

Sophie Drugge, initiativtagare till Med hjärtat i Sunne. Intervju i Sunne den 4 mars 2014.

Modar (*efternamnet hålls hemligt för att garantera personens säkerhet*), asylsökande på flyktingförläggningen i Rottneros. Intervju i Sunne den 4 mars 2014.

Tomas Mörtzell, kommunstyrelsens ordförande i Storuman. Intervju i Storuman den 6 mars 2014.

Kaarina Åström, rektor för SFI och integrationsansvarig i Storuman. Intervju i Storuman den 6 mars 2014.

Peter Chibango, hjälplärare på SFI i Storuman. Intervju i Storuman den 6 mars 2014.

Nina Wallin, integrationsassistent i Storuman. Intervju i Storuman den 6 mars 2014.

Ewa Klarström-Karlsson, diakon i Stensele församling. Intervju i Storuman den 6 mars 2014.

Natassia Fry och Pegah Afsharian, verksamhetsledare och initiativtagare till Kompis Sverige. Intervju i Stockholm den 17 april 2014.

Katarina Berggren, kommunstyrelsens ordförande i Botkyrka. Telefonintervju den 23 april 2014.

Ny i Sverige – vad kan jag bidra med?

En skrift om integration och utrikes föddas inträde på arbetsmarknaden

Utan invandring skulle stora delar av landet ha en krympande och allt äldre befolkning. Att komma in på den svenska arbetsmarknaden är dock en utmaning för många invandrare. Sysselsättningsgraden är i snitt 25 procentenheter lägre bland utrikes än bland inrikes födda.

För att bibehålla dagens västånd och möta morgondagens arbetskraftsbehov behöver vi se våra invandrare som en tillgång, och en grupp människor som inte bara ska inkluderas, utan även har en avgörande roll i att vidareutveckla vårt samhälle. Att leda fler utrikes födda till arbetsmarknaden och egen försörjning är en av dagens stora utmaningar för en social och ekonomisk hållbar utveckling i landets olika regioner och kommuner.

Denna skrift vill bidra till samhällsdebatten om integration och utrikes föddas inträde på arbetsmarknaden. Fokus ligger särskilt på vad som sker, och kan göras mer, på lokal nivå, i de kommuner där utrikes födda anländer och försöker etablera sig. Sunne, Storuman och Botkyrka är tre kommuner som lyfts som exempel där integrationsarbetet fungerar bra.

Ett integrationsarbete som präglas av långsiktighet, flexibilitet och snabba insatser skapar goda möjligheter till framgång, vittnar exempelkommunerna om. Ett fungerande samarbete mellan kommun och Arbetsförmedling är avgörande, men också en bredare samverkan med olika aktörer inom kommunen och regionen skapar bättre förutsättningar för utrikes födda att kunna etablera sig och hitta en väg till egen försörjning.

Upplysningar om rapporten lämnas av Arena för Tillväxt

Katrien Vanhaverbeke tel: 08-452 75 15

Per Sandgren tel: 08-452 78 86

Beställning av rapporten görs på hemsidan

www.arenafortillvaxt.se

Arena för Tillväxt

Hornsgatan 20, 118 82 Stockholm • www.arenafortillvaxt.se

Arena för Tillväxt är ett samarbete mellan Swedbank, ICA och Sveriges Kommuner och Landsting som syftar till att främja lokalt och regionalt tillväxtarbete.